

21.8433 | Y

СОЦІАЛЬ-ДЕМОКРАТ

LE SOCIAL - DEMOCRATE

XIII-XIV.

168916/13-14

ОРГАН ЗАКОРДОН. ОРГАНІЗАЦІЙ УСДРП.

ЗМІСТ:

1. Нова руїна 2. П. Феденко. Перед міжнародньою Соціалістичною Конференцією. 3. О. І. Бочковський. Сучасний „націоналізм“, як світова загроза. 4. П. Котович. Марксізм та соціалістична перебудова сільського господарства. 5. М. Дараган. Фашизм перед судом. 6. М. Малашко Парламентаризм чи диктатура?. 9. І. Мазепа. „Націоналізм“ без національного змісту. 7. З преси. 8. Листи з України.

P o d ě b r a d y

1 9 3 3

Соціаль- Документ

ЛІПЕНЬ

Ч. 13.

168916/13-14 1933.

НОВА РУІНА.

" Видів же к тому на різних там місцях много ко-
стей чоловіческих, сухих і нагих, тілько небо покров
аобі імуших.... Поболів серцем і душев, що красна і
волкими благами перед цим багата земля і отчизна наша
Україна Малоросійська в область пустині Богом оставле-
на, і її насельники, наші славні предки, зникли безві-
стно.... Із яких причин і через кого
опустошилася та земля наша ? "

Так писав в початку ХVІІІ століття " із слуг Вій-
ська Запорозького найменший слуга " Самійло Величко про
руїну Правобічної України і допитувався причини спусто-
шення української землі.

Сучасна руїна України під московським большевиць-
ким окупацієв розміром своїм і стражданням українських
народів має далеко перевищує руїну ХVІІІ століття. І
причини тепер складніші, але в основі можна помітити
спільну лінію політики сусідніх держав, як тоді, так і
тепер.

Може це здається парадоксом, але це факт. Безпереч-
ний Україна стала жертвою голоду і смерти під больше-
вицьким режимом - через вищу культуру і стъ
свої людності та через свої природні багатства. Там,
на Московщині, ліси й болота, піскуната земля, де нема
ємоги вживати складних і дорогих сільсько-господарських
машин. Там хліборобська культура все стояла на ни-
зійному щаблі, оралі " сохов ", сіяли руками, жали
серпами. Україна вже перед світовою війною мала
модерні хліборобські машини, особливо ж пів -

денна степова область та Кубанщина. Комуністам здавалося, що в цих степових країнах, з ледніством, яка звикла до машин, Ім удастся найлегше завести колективне господарство і поставити селянство на послуги большевицької держави - Левітана. Відсіль "колективізація" ціл на 100 % на Україні та Північному Кавказі і значне зменшення темпа колективізації на Московщині. Результат: позна руїна сільського господарства в суцільно колективізованих країнах і порівняно мало пошкоджене господарство на Московщині, де переважає індивідуальне господарство. Вийшло зовсім всупереч сподіванкам російських народників: перед у "колективізації" "позвела не" община "Росія, а її "міром" та іншими рентками первісного комунізму, а "індивідуалістична", "куркулівська" Україна.

А через ці "усіхи колективізації" прийшов голод, прийшла смерть, масове вимирання української ледності від Дністра аж до Кавказьких гір. Во ж загально відомо, що складніший господарський організм легше зруйнувати. Українська ледність не відмежала наторжних умов життя в колективах. Силов скинути цей режим наше селянство не може. Тому вимирає. Народ старої культури, що здобув для плуга в кількастотній боротьбі з степовими рубинниками проетори понад Чорним морем, тепер гине в муках голодної смерті перед очима цивілізованого льдства.

"Із яких причин і через кого опустошилася тає земля наша?" - Сталінські запитання. Відповідь знаходимо в совітській пресі. Хоч смерть косить українське населення, але - "Москва словам не вірить". Ніде в "Комуністах", "Вістках", "Правдах" та "Ізвестіях" не знайдете й натіку на голод. Там - "усе гаразд"! Едина думка, єдине бажання - це витягти з голодної України, що тільки можна. На Україні за кілограм городногом насіння платили селянин на весні 1933 року 1000 рублів, але й того не буде. Забравши все в Україні, Москва дивується, що українські селянин не мають чим сіяти. Це комуністи приписують "діяльності глиняського агітатора", бс., мовляв, "картопля на засів на Чернігівщині є, треба тільки уміти організовувати збирання". (Соціалістическе Земледеліє", 23 травня 1933 р.).

Розуміється, большевицька статистика показує чудеса поступу сільського господарства на Україні. "С. З." з 30 травня подає відомості, що неначеб то на Україні засіяно 75 % пляни. Правда, сіяли аж до кінця травня -

отже якість посіву невисока. Посіяні буряки заростають бур'янами, жучки та всікі інші комахи нищать насіння. Ладність - голодна і поневолена - не має інтересу до роботи, не має сили й хотіти працювати на "державу".

Москва простягає свої загребущі руки й до того, що посіяне. На всесоюзній хлібній нараді в Москві комісар Чернов заявив, що в першім кварталі хлібної кампанії треба заготовити на Україні 55 % "ї річного пляну, "за всяку ціну". ("За індустріалізацію", 27 травня 1933 р.) "За всяку ціну" - отже сказано як завжди ясно. Неважаючи на голод мільйонів! Во інтерес "держави" (комуністичної диктатури) понад усе.

Цей інтерес московської держави велів московським большевикам виморювати голодом українців року 1921-22; і тепер політика Москви не змінилася. Для неї є ще й аручна закордонна притока: совітська преса переповнена алярмістичними статтями про "план Розенберга", який, мовляв, хоче відірвати Україну від "комуністичної батьківщини". В Москві знають дуже добре ціну цим плянам, бо Сталін з Гітлером першим ділом відновили й підсилили "договір приязні" між СССР та фашістівським Німеччином. Московська торгівля єдина не прилучилася до бойкоту Німеччини. Але чом не використати аручного й вигідного претексту легенди про "план Розенберга" для підсилення імперіалістичного натиску на Україну? Нові процеси проти філологів за "мовний сепаратизм" на Україні, нове виголоджування українського народу, нові висилки на Соловки, нові спроби поселити на Україні російських ветеранів червоної армії. Щоб зробити з України географічно-політично-українського змісту. Хочби вона навіть обернулася в дику пустиню! Хочби через льдодіство!

Не мати відмовити цій політиці ніякої логічності й послідовності. Це називається "революційна" - чи ще як там інакше - політика.... Але яка сива феодальна старовина діє в цій політиці "світових революціонерів"?

Польський коронний обозний Андрій Потоцький писав 1653 року до короля, щоб він ставався ослабити Україну Філіппу, в допомогу татарської орди та Москви:

"І так ваша королівська милість переполовинить Україну, бо поки вона буде населена, то вси (українці Ред.) все будуть думати про те, як польську корону втягти в нові війни.... А як буде їх небагато,

то будуть добрі ". (Пам'ятники Київської комісії, том III, ст. 387).

Тоді Польща, тепер Москва, але суть політики "на знищення України" лишилася та сама. І причини в великий мірі ті самі.

Та не до віку катам панувати. "Настане суд, заговорять і Дніпро, і гори!"

-000-000-000-

ПЕРЕД МІЖНАРОДНОЮ СОЦІАЛІСТИЧНОЮ КОНФЕРЕНЦІЄЮ.

В кінці липня 1931 року відбувся Конгрес Соціалістичного Інтернаціоналу в Відні. Черговий Конгрес Інтернаціоналу мав би бути скликаний 1934 року. Але події в Центральній Європі, перемога фашизму в Німеччині і в з'язку з цим загальний зрист реакційних та мілітаристичних настроїв у цілім світі, поставили перед соціалістичними партіями всіх країн невідкладне завдання - скликання наївничайної Інтернаціональної соціалістичної Конференції, не дожидавчи чергового Конгресу.

В справі Соціалістичної Конференції виконавчий комітет Соціалістичного Інтернаціоналу на засіданні в Цюриху 19 березня 1933 року ухвалив таку постанову:

"Перемога фашизму в Німеччині дуже змінила інтернаціональну реакцію і примусила робітничу класу до оборони. Нове положення вимагає ґрунтовного дослідження всієї стратегії й тактики міжнародного робітничого руху, вимагає безоглядного виснення обставин, які привели до успіху фашизму в Німеччині, і не може спинитися перед з'ясуванням тих причин, які зробили для робітничого руху неможливим виявити його внутрішні сили в різниці години".

Конференція, за постановою бюро Соціалістичного Інтернаціоналу має працювати 21 серпня ц. р. в Парижі. На порядку денному Конференції стоять такі головні три точки:

- 1) Метода боротьби робітничої класи за владу за теперішніх господарських та політичних відносин.
- 2) Шлях до єдності робітничої класи.
- 3) Завдання робітничої класи на випадок війни."

Соціалістична Конференція збереться в Парижі в дуже відповідальний момент світової історії. Ніколи ще не нагромаджувалось перед світовим соціалістичним рухом стільки труднощів і небезпек, як саме тепер. в час величезної господарської кризи і політичної "переоцінки цінностей".

Перша точка денного порядку інтернаціональної соціалістичної конференції мусить викликати велику при~~К~~спову дискусів. Це проблема способу боротьби робітничої класи за владу в державі. Тим більше потрібна є важливі ці дискусії для всіх соціалістів з совітської держави, як і для західно-европейських соціалістичних партій, між якими ще коли - не - коли виникає іллюзія, щодо справжнього характеру большевицького соціалістичного експерименту. Обговорення метод боротьби соціалістів за владу в державі неминуче мусить привести до вирізнішої й яснішої оцінки російського большевизму і його гальмуючої ролі в розвитку соціалістичної ідеї та організації трудящих мас у цілому світі. Перед фактом страшної, жалюгідної катастрофи "п'ятирічної" большевицької фантазії, мусить переглянути свої іллюзії також ті теоретики, які вважали, що, мовляв, для Західної Європи шлях до соціалізму йде через демократів, а ще на Сході Європи, там дів'ять інші суспільні закони і що там існує "сильна влада" може зробити соціальне чудо. Голод, зимирання мільйонів саме в країнах найбільшої колективізації - Україна, Кавказ, Нижня Волга - це відповідь іллюзіоністам.

На заад, до Маркса! Це має бути клич міжнародного соціалізму. Як свого часу Маркс та Енгельс не хотіли й знати компромісів з Бакунінами, Ткачовими, Нечасевими та іншими ідейними предками російського большевизму, бо бачили в них помігачі в реакції, невважаючи на "революційні фрази", так і тепер в тактиці соціалістичних партій має бути заведене виразне відмежування від большевизанства, хочби яке воно здавалося на перший погляд невинне. Не компромісами, не розмовами про "спільну мету" з бакунінцями переборов Маркс розкладову діяльність Бакуніна та його братії, а безкомпромісним систематичним, невинним наступом на них, як на фронті ідейнім, так і організаційнім. Те, що свого часу писав Маркс про бакунінців, приходить відчутно і до сучасних большевиків, ли і до їхніх братів з протилежним знаком - фашистів:

"Це є анархія: загальне руйнування; революція: це спершу ряд індивідуальних убивств, а потім масових убивств; єдине правило діяльності: авищена саутоська мораль.... Ці малі хлопчаки з своїм атрофічним мозком надимають себе жахними фразами, щоб здаватися собі перед власними очима революційними великанами".

Досвід Угорщини, Італії, Німеччини ясно показує, що вплив московського большевизму відчинив там двері

для безоглядного фашистівського терору. Во бльшевизм це перша причина розбиття політичних і професійних організацій робітничої класи, бльшевизм свідомо ставить собі завдання знищити соціал-демократів, як "головного ворога". В таких обставинах даремно розмовляти про "спільну мету" та про інші гарні речі з комуністами, бо ж для них Іхня мета вимагає насамперед ліквидації соціал-демократії." Той хто каже - "лублю бога", а брата свого ненавидить - каже неправду", - цей євангельський текст дуже добре освільє суть відношення бльшевиків до соціалістичної ідеї та до соціалістичних партій цілого світу.

Вільше ніж коли б то не було, виразніше і різкіше мусимо саме тепер підчеркувати нашу відданість нашій ідеї демократичного соціалізму.

Під пропором демократії соціалістичні партії стали великими політичними силами в різних країнах світа, під цим пропором і лише під ним можлива буде соціалістична перебудова капіталістичного господарства. Хто шукає інших шляхів, інших методів - з тими нам не подорожі, чи то буде називатися "диктатура пролетаріату", чи "трудовий радянська диктатура" чи яке інше поновлене видання старих утопій. Як фашизм, так і бльшевизм може бути переможений внутрішніми силами трудящих мас лише під стягом ясної демократичної ідеї, під пропором свободи людей, як повноправного члена суспільства.

З оцінки причин поразки демократії в Італії, Німеччині і т. д. випливає наше відношення також до "єдиного фронту" соціалістичних партій з комуністами. Як раніше, так ще більше тепер - це ільзвія. Нечисленні в соціалістичнім таборі прихильники "єдиного фронту" з комуністами забувають, що в Москві за 15 років комуністичного панування утворилася міцна панувча верства ("еліта", - в сенсі Парета або Жоржа Сореля), яка ставить собі завдання за данку ціну вдерхатися при владі. Це - альфа і омега всієї політики нової московської "аристократії". Тим то Сталін пряміно розмовляє з Мусоліні та Гітлером, складає пакти приязні з Пільсудським і Кемалем, вле він нізащо не допустить, щоб комуністичні робітники в Західній Європі піддерхували політику соціалістичних партій, цього "головного ворога" Комуністичного Інтернаціоналу.

Для української соціал-демократії не може бути й мови про "пакт про ненапад" з комуністами. Во це значило б - іти на поклін до Сталіна, це значило б спокійно дивитися на варварське виморювання і фізичне нищення українського народу московськими нальодами-окупантами. -

Тільки силовим, масовим рухом можемо скинути цей проклятий кривавий режим з нашої землі. Ніяких пактів з тими, що заваялися зробити в Україні пустель для московської колонізації, віякого единого фронту з тими, що обернули - найбагатшу країну Європи в край голоду, в якому знов почалося льдідство.

Над Європою нависли чорні хмари. Не виключено, що диктатори - Гітлер та Мусоліні спробують шукати виходу для себе в новій європейській війні. Італія, поза співмістичними декламаціями свого "дує", перебуває в дуже тяжкій економічній кризі, робітники без праці та убогі селяни мусять їсти траву в країні "національної" диктатури. Ще складніше положення фашизму в Німеччині. Тут обіцянки Гітлера дрібній буржуазії не спрацювали, починається протверезіння в масах, виявляється, що Гітлер - "фальшивий пророк". Правити терором і голодом у культурній країні значно важче, як у неписьменній Італії або в аграрно-відсталому СССР.

Виходу з трудного внутрішнього положення через весну авантюру часто шукавть диктатори, бо їм здається, що це їх може зрятувати.

Робітнича поступова Європа не може допустити до нової міжнародної різni, яка принесла б користь тільки фабрикантам зброї та диктаторам усякої мастi і зруйнувала б європейську культуру на довгі роки. Надії українських реакційних груп на "світовий струс" і на відновлення незалежної України з "допомогою" Пільсudського, Гітлера чи кого іншого - це фантастична мрія. Польща та Німеччина можуть легко порозумітися коштом України (коридор до Одеси!) без участі України. Гітлер має при собі вже й кандидата на булаву гетьмана України - якогось Полтавця - "Остряниця", який уже мабуть підписав найширші зобов'язання, щодо своїх німецьких фашистівських "сorvani - ків".

Реальний життєвий інтерес визвольної боротьби українського народу як раніше так і тепер стоїть у тісному зв'язку з загальним політичним поступом Європи. Ми бачуємо суть європейської культури не там, де українські фашисти, не в країнах самодержавних, не в образі Мусоліні, Гітлера, Пільсudського, чи "європейця" Сталіна, а там, де народи настільки зрілі політично, що самі вміть керувати власнов долев, без диктатури, без терору.

Не тільки фашизм, але також большевизм спекулює на нову світову війну в надії на "світову революцію".

Шлях міжнародного соціалізму не має нічого спільногоЕ в воєнними авантюрами фашистівськими збo большевицькими.

Метода демократичного соціалізму, невважаючи на тимчасові неуспіхи в деяких країнах, лишається й надалі єдиним шляхом до кращої будущості, до визволення трудящого людства з вікових пут ієрархії - національної, політичної і соціальної.

П. Феденко.

СУЧАСНИЙ "НАЦІОНАЛІЗМ", ЯК СВІТОВА ЗАГРОЗА.

Національна ідея перейшла від свого повстання й дотепер справді дивовижну еволюцію. Немов передбачавши це оригінальну її кар'єру, австрійський письменник Ф. Р. Грілльпарцер майже перед сто роками схарактеризував її у своєму відомому афоризмі: "Von Humanität, durch Nationalität zur Bestialität" (Від людянності, через національність до звірськості"). Сучасний "націоналізм", неслучне узурпувачи цю назву, бо фактично він уявляє собою зовсім іншу фазу національного розвитку, через що відповідніше було б назвати його не націоналізмом, а націоналізмом, або - паніаціоналізмом - докотився още саме до останньої фази протикультурного дикунства й програмового бандитизму, віщунськи заповідне - ного Грілльпарцаром. Зразковим прикладом цього може бути будування перед нашими очима "третьої імперії" у Німецчині агентами А. Гітлера.

Модерну наців на арену історії вивела демократія. Завдяки демократії поневолені народи могли суспільно розкріпачитися, культурно самовизначитися й політично стати на шлях самостійницьких змагань. Чрез це зовсім зрозуміло, що національні рухи в XIX ст. ідеологічно, (відповідно до назви) провідні її засади, а передовсім гасло - волі, братерства та рівності. Ці рухи визнавали далі гуманітарізм та універсалізм вселенських культур - них змагань. На таких думкових підвалах мала бути збудована перед сті роками "Молода Европа", що повстала з почину каменярів італійського "відродження". Навіть сутомлихетська Польща гадала відновити втрачону свою самостійність з допомогою революційних і демократичних сил Європи. Визвольним її змаганням патронувався ціллізм та Інтернаціонал. Польський національний месіанізм XIX ст. суперечивий з одного боку, був про те революційний та демократичний. Він не цурався універсалізму. Революції 1830 і 1848 років розбуркали приспані народи по всій Європі від Греції до Гельветії. Після мож-

кої з них до Паризької Комуни включно - на європейськім цвінтари народів проходилися в історичній летаргії все нові та нові "живі мерці", збільшуючи число мордних націй.

Хто спеціально цікавився новітньою політичною історією Європи, мусить констатувати, що нація є одним із провідних і фундаментальних чинників. В цім сенсі я називав нашу добу націоцентричною, бажаючи так підкреслити динамічу роль нації, як історичного фактора сучасної фази політичного розвитку не тільки Європи, але людства взагалі, і беручи на увагу, що національно починається усвідомлюватися все також і позаєвропейські кольорові племена.

Національна засада у своїй істоті була отже революційна та поступова. Вона гармонувала з громадським політичним еволюцієвим ледства. Вона спричинила державну перебудову Європи, традиційно лише не антинаціональну, то бодай національну. Під час світової війни національний принцип був офіційно визнаний, а саме, як право всіх народів на самоозначення. Революція, якою довершилася світова війна, усунула три ахромістичні великородини, що структурно, мовляв, найбільш ображали національну засаду.

Таким робом, негативна функція національного принципу як чинника, ліквідувчого ахромічні державні типи - була досить грунтовно виконана. Тяжче було здійснити поєднання його завдання. Проблема вказаних між нацією та державою це фактично політична квадратура кола. Дотеперішній досвід яскраво виявив, що тип чистої національності держави реально нездійснений. При сучасних політичних відносинах тяжко собі уявити якусь дійсно національну державу без чималої домішки іншої національних меншин. Міжнародна конференція, маючи на увазі великородинні інтереси, збудувала Нову Європу з наявним і здебільшого зловживаним порушенням національної засади. Післявоєнні "національні" держави фактично дуже нагадують небіжку Австро-Угорщину, а де того ще в негативних властивостях цієї багато-національної імперії. Всі вони виявляють агресивний та ненаситний націоналізм. Всі вони здебільшого стали на шлях тій винардовливчої політики, жертвами якої самі були перед війною та проти якої рішучо й революційно боролися. Міжнародна охорона національних меншин в дійсності є дуже ільзаорною. Вона не може бути іншою,

доки кожна держава уважає свою зверхність недоторканю та доки Сова Народів є установов без виконавчої сили, накази якого нехтується та який сам не має відваги рішучо засудити злочинне гвалтування прав національних меншин державами, ідеалом яких є політична або загальна асиміляція "інородців"

Справедливість вимагає зазначити, що агресивні тепер не тільки держави, але й нації. Здебільшого воїни відкидають шлях будь-якого порозуміння між народами. Вони не визнають сучасних прямувань і шукань всесвітнього замиріння.

Максималісти в домаганнях, вони нешримиримі радикали в тактиці. Здебільшого вони панувчу державу поборювати власнові збросю. Також теперішня національна ідеологія є кардинально змінена, сто процента заперечуючи всі ідеали визвольних змагань з попереднього століття. Сучасний націоналізм програмово - антицифічний, протирозумовий, антигуманітарний, протидемократичний та аморальний. Він визнає лише боротьбу і категорично відкидає мир. Його політичним ідеалом є наука Гобса, за яким ці паннаціоналісти вірять, що люди це, немов, вовки, які можуть тільки існувати в невпинній лютій боротьби. Цей неонаціоналізм світоглядно є наявно реакційний. Його український теоретик пан Донцов, простиставлячи орден - партії, як типи громадських угруповань, досить яскраво змальовав ідеологічне обличчя цього сучасного паннаціоналізму, кажучи: "Світогляд замість партійних параграфів, віра замість знання, непомильність й виключність замість компромісу, культ одиниці і активної менності замість маси і пасивної більшості, проелітизм замість підпорядкування "волі народу", суверіність для себе й до інших замість гуманізму, ідеалізм замість погоні за мандатами і підлещування врубі; нарешті цілком інші форми організації..."- так виглядає і насправді цей сучасний "націоналізм" в інтерпретації автора, що найбільше поคลіканий до його охарактеризування. Інша річ, що ця характеристика сама по собі дуже тенденційна, свідомо чорним кольором змальовує ворожий табор і підсвідомо може ідеалізувати лицарів майбутнього націоналістичного ордену.

Цей світогляд є сутосередньовічний й через це анахроністичний. Історія ніколи не повторюється. Зайво отже мріяти про повернення середньовіччя з усіма його культурними та громадськими атрибутами. Минула, звичайно, доба середнів. Очікувати їх відновлення є соціологічним анахронізмом.

Однопартійність сучасних диктатур має простіше своє пояснення. Партиї є природним виявом вільного громадського життя. "Творче насильство" "активної меншості" диктаторських режимів, викльчавши політичну волю, річ ясна, проголошує війну партіям, що загрожують їхньому існуванню. Сучасні диктатури спираються тільки на один проурядові й партії (а ордені), а допомогор лкої тероризують всю державу. На цей шлях перві стали большевики. За ними те саме проробив Муссоліні. Менш вдало спробув також "ордену" з польський "бебізм". Тепер Гітлер ліквідує всі політичні партії, щоб забезпечити трівке існування своєї диктатури.

Аналізуячи сучасну кризу в попереднім числі "Соціальдемократа", я скіркутував її на загал, як явне соціальне - патологічне. Ми переживаємо "критичну добу" історії. О. Конт перед сто роками лікраво змільзвав негативні риси такої переломової доби на тлі її дочасності та переходовості. Багато в таких долях бував патологічного, що має характер соціальних епідемій. Не мало в них теж в та з а м у та занепаду. Всеужарно можемо бачити на прикладах сучасного большевизму, фашизму та гітлеризму. Їхні світогляди, особливо ж політичні методи складені в подібних елементів, хоча назовні ідентичні цих рухів різни, немов, навіть протилежні. Адже большевицький матеріалістичний "супранаціоналізм" у своїй істоті - це містисне маніяцтво, а сам большевизм, це - якась свого роду суспільно-політична релігія, у своїх нетрях суто ірраціональна. Большевізм є ворог вільної та незалежної думки так само, як фашизм або гітлеризм. Він завів свій індекс заборонених "шкідливих" книг. Італійський фашизм китайським муром одгородився від закордонованого друкарського слова. Гітлерізм дебютував прилюдним "авто да-фе" книг засуджених на масове знищенні.

Ця лята боротьба розуму, - що так характерна для цього нового світогляду -, не є винадковою річчю. Вона органічно виринає із самої Іого істоти. Думка є найвластивішою ознакою людини. Cogito. ergo sum - лексико-словник це поезія Декарт. Через думання людина стала Ношварією. Цим гора відрізнялася від еволюціонувала від своїх примітивних попередників. Думання - це передумови на лідського критицизму. Розум - це головний двигун лідерської культури та цивілізації. Найкращим доказом цього може слухати майже казковий постулат Европи за останні сто років під впливом модерної науки та техніки.

Але думання - є органічно зв'язане з почуттям в і д-
п о в і д а л ь н о с т и . Де - поперше. А подруге:
думання - по справедливому спостереженку Масарика -
це здебільшого болічий процес. Вірити - а до
того що ціа автогдаш - це легче й го-
ловно особисте зовсім безвідповідальніа річ, сліпа. Ві-
ра, як громадська метода завжди була та є в інтересах
панувчих інститутів "Ініціативної меншості", що во-
ліє мати під собою інертну некритичну масу, яка має
слухливо виконувати всі накази та який не вільно кри-
тикувати, себто, думати.

- - - - -

Характеризований тут, програмово вираціональ-
ний світогляд (краще б було Його назвати с в і т о -
в і д ч у в а н н ям) радо підкреслює свій волі-
нтаризм, як заперечення раціоналізму. Мовляв :
я хочу, а не я - на в. Це протиставлення во-
лі розуму з соціологічне неорозуміння. Воля, як соці-
альний чинник, не мусить ще конче виключати розум. Во-
ля без критики розуму - це сліпа стихія, більш ручни-
цька, ніж творч. Генетично розум є пізнішим соціоло-
гічним фактором. Роля Його критично-регульвача. Він про-
яснює, дисциплінує та направляє стихійну волю. Суспіль-
ний розвиток йде від спільноти до спілок и
отже від самочинних спонтанних угруповань до свідомих,
від ірраціональних до раціоналізованих. Відомо, що в
процесі соціального поступу спільнота занепадає, усту-
павши своє місце спілці. Руссо поклав в основу людської
суспільної організованості - " соціальний
контракт ". Генетично він помилляється: " суспіль-
ний договір " це не вихідна, але кінцева точка соціаль-
ного співжиття людства. Ми щойно йдемо до громадського
контрактуалізму. Осягнення цієї мети ви-
щої організованості людства та міжнародного співісну-
вання неможливе поза розумом - або проти нього.
Саме стихійна, неконтрольована розумова воля - є най-
більшов перешкодов на цьому шляху. Бе спонтанна воля -
це перманентна боротьба й війна; наявність розум - це
порозуміння й мир. Воля - це анархічний егоїзм і дик-
унський індивідуалізм; розум - це солідарність і загал.
Воля - це псевдогероїзм смерти, розум - культ життя.
Воля - це сучасність на послугах майбутності; розум -
це право кожного покоління на своє власне життя, а не

ди вільки історичні точки для прийдешніх часів.

Соціологічно отже воля й розум, як антитези шкідлива для людського суспільства. Через це їхня синтеза й доповнення неминучі в інтересах людського розвитку та поступу. Поворот назад до гагамої стихійної волі з виключенням розуму із громадського життя - це або дочасний соціальний атавізм, або початок занепаду даної історичної епохи.

- - - - -

Сучасний вовчий "націоналізм", забувши, аглядно, фальшивчи свої початки, заперечує всі творчі сили новочасного національного ренесансу та відкидає свою первісну ідеологію. Для нього це "націоналізм упадку або провансальства". Твердження щонайменше парадоксальне, бо загально відома річ, що розвиток не починається, але кінчачеться дегенерацією. В книзі п. Д. Донцова "Націоналізм" можна знайти літу критики первісного націоналізму, як і спробу обґрунтування сучасного "паннаціоналізму". На жаль, історично ця критика тенденційна, соціологічно ж - однобока. Через це назагал згадана праця - це скоріше жовчний публіцистичний пламфлет, ніж науково обґрунтований та усистематизований світогляд нового активістичного націоналізму.

Критикуючи український національний рух минулого століття, автор Ії свідомо зневажував історичні паралелі та аналогії з іншими тодішніми національними рухами в Європі. Через це у нього вийшла така понура картина українського "провансальства". Вистачило б порівняти, напр., цю фазу українського руху з аналогічними фазами чеського або фінського, тоді б сирва виглядала зовсім інакше, а головно сам малюнок був би правдивіший. Аджех К. Гавличек - зовоїм не провансалець, але один з піонерів чеського національного визволення, великий попередник Масарика, - проповідував думки, за які автор "Націоналізму" бештар "братчиків" та Драгоманова. В 1848 р. він, напр., рішучо засудив революційну алхемію Бакуніна, справедливо визнавши пропаганду ним "дерманентну революцію" водов на млин реакції, шкідливов для чеських визвольних змагань. Або той самий Гавличек, - жертва австрійської реакції - ворог віденського абсолютизму був нещrimirим ворогом терору й революційного мульти смерти. Давніше за народ змирили, наївчав він; а тепер ми для нього мусимо жити й працювати. Масарик, що продовжував і довершив працю Гавличка в автором двох популярних книжок, ідейно написаних у дусі Драгомано-

ва "Ідеали лідажності" та "Як працювати?" (обидві публікації перекладені на українську мову), де, немов, передбачавши сучасний вовчий націоналізм та культ ірраціоналізму взагалі, він заєдала гідь перевів анишувчу критику Його філософських і соціологічних основ, гостро критикувчи аморалізм, псевдостічанізм, псевдогероїзм агентів Шопенгаура, Ніцше. За Гавлічком - він рішучо проти культу смерті серед поневолених народів. Він не без іронії зауважає, що кандидат на смерть, який готовий покласти в інацькім захваті своє життя на віттар батьківщини за визволення свого народу, певно задумався б та сколов у свому патріотизмі, коли б Йому запропонували дохиттєво робити буденну чорну працю для того ж самого народу. Пояснюється це дуже просто, героїчна смерть оточена авреолом романтичного мучеництва, а чорна праця - це громадська проза без жадної романтики. Масарик - сам згодом революціонер -, аж до вибуху світової війни - був пропагатором систематичної та органічної праці серед чеського народу. Він усе доводив, що найактивніша меншість нічого не зробить серед дезорганізованої, неосвіченої маси. Він, як соціолог, добре зінав, що шлях до самостійності веде саме через це, по Його виразу, малекуля рину праці, а не через терор, вічну революцію, спонтанні повстання тощо. Ніхто інший, як він знаменито критикував апокаліптичну віру в терор російських революціонерів: не імпонувала Йому ніколи метафізика "останньої боротьби". Вже після війни Масарик гостро засудив революційне божевілля большевиків, зокрема ж бестільний Ухній терор, як вияв московської малокультурності. Ультрапреволюціонізм, на Його думку, часто бував лише своєрідним «нобізом» або просто філістерством запанетиленого недсука.

Все це не перешкодило Масарикові бути революціонером, а до того ще скравхнім революціонером, коли до цього прийшов слушний час. Тоді він методу органічної праці, без якої не може обійтися жадний народ - замінив грунтівно продуманою й доцільно веденою революційною акцією. Гестерія всіх національно-визвольних рухів промовляє за Масарика. Всі вони - чеський, фінський, каталанський, флемандський й т. д. - мали свої фази органічної підготовчої праці. Революція й терор були в них довершувчими чи переходовими епізодами. Як лідине не може нормально існувати з температурою 39° , так і суспільство не може розвиватися лише «ніжком

терору та перманентної революції. Якби було навпаки, цебто, якщо б безнастінна революція забезпечувала визволення, то Македонія, де від 1892 р. терор не переводиться, мусила б давно вже бути вільною та самостійною державою. Але в дійсності це нещасна країна хронічної анархії та вічної неволі. Також в ірландськім русі терор відограв дуже сумнівну й переважно деструктивну роль. Взагалі Його значення у визвольній боротьбі неслучно було переоцінене, бо фактично терористичні акти виправдалися тільки у вибікових випадках. Здебільшого ж взагалі, а зокрема завдяки неминучої в ньому провокації, був чинником дезорганізаційним визвольну боротьбу поневолених народів.

Супасний цей "націоналізм" я називав світовим загрозовим. Не тілько це довести. Типові Його познаки характеризують цей паннаціоналізм, як силу суспільно руйницею. Адже це ідея - "непримирима, безкомпромісова, брутальна, фанатична, аморальна" ... - як дефініція ІІ автора неонаціоналістичного світогляду. Фанатизм, агресивність, ільтеріонізм, ірраціоналізм, виключність - є дальшими характерними ІІ познаками. Здійснювати ІІ має "ініціативна меншість" шляхом "творчого насильства". Як ця теорія виглядає на практиці чималий досвідний матеріал постагів фашизму і большевизму, а саме тепер лябаторно, мовляв, демонструє гітлеризм. З цих трьох новітніх політичних систем саме гітлеризм виступає під прапором того "націоналізму", характеристичні познаки якого були тут почереду наведені. В Його практиці "творче насильство" виявляється, як програмові організаційно-куліганске хуліганство та систематичні протикультурні погроми. В ньому "ініціативна меншість" подає приклади віртуозного узурпаторства. Кілька тільки тижнів цього режиму вистачило щоб увесь культурний світ сдвернувся від Німеччини, що таким чином опинилася під загальним Головною господарським бойкотом, який дошкільно б'є через післявоєнній добі дуже виснажену країну.

Саме приклад гітлеризму мав би бути пересторогом для сучасного вовчого "націоналізму". Мав би переконати Його агентів, що Іхній світогляд є патологічним анахронізмом, що не можна безкарно трактувати цілий світ, як свого реду політичну джунглю, де діє лише закон необмеженого насильства; що не можна з модерних націй ро-

бити якихсь Робинсонів, яким вільно поводиться після власного тільки скочу, немов, крім них нікого іншого на світі не має й з ніким, отже, не доводиться рахуватися.

З погляду інтересів по не воленої нації і зокрема цей дикунський "націоналізм" є власне національним самогубством, підтримавши симпатії по цілому світі до національно-визвольних змагань взагалі. А роль громадської та світової опінії в цих справах має величезне значення. Безкарно нехтувати її не вільно й дуже небезпечно. Силу її відчувають навіть великодержави. Оде саме - СССР, після провокаційного процесу англійських інженерів, ьюсить іти в лондонську Каносу, щоб якось добитися припинення господарського бойкоту союзників з боку Англії. Скільки втратила Італія із давніших симпатій до неї Європи через фашизм? Про те, що гітлеризм заслідував звесь культурний світ проти Німеччини, тут буде все мова. Що пільсудщина вороже настроїла більшість Європи та Америку проти Польщі - це теж відома річ. Також диктаторський централізм в Югославії на послугах велико-сербської ідеї - викликав гостру критику та засуд бувших відданих приятелів і помічників самостійницьких змагань південно-словянських народів, як напр. англійського вченого та публіциста Сетона - Вотсона, що багато зробив перед війною і під час війни для цієї справи. Цей список аразків хоробливого та всвічого націоналізму, що передовсім пошкоджує інтереси власного народу, можна б було ще поширити, напр., Румунією, Португалією, Угорщиною або Іспанією за часів диктатури Прімо де Рівери.

Чи можна отже дивуватися, коли у світовій опінії після війни спостерігається виразний поворот проти національного принципу, коли говориться про загрозливу "балканізацію" Європи під його впливом, а сама ця засада відкидається цілковито як небезпечний фактор політичного життя та розвитку. Ось що пише, напр., з цього приводу відомий англійський письменник, Г.Г. Веллі - у дуже поширенім своєму "Нарисі загальному історії": "Світ суверенних націй - це отже синтезом світу вічного руїництва, світу, що перебуває у стані постійних війн або безнастаних підготовень до війни". Ця загроза з боку сучасного націоналізму констатує і підкреслює також німецький дослідник Г. Рахель, автор "Історії народів і культур" (1920), як німець усе вину за це складавши виключно на Антанту, забувавши, що вже перед світовою війною його батьківщина перша дала приклад цього руїницького націона-

діаму (ганацізм), який був одним із мотивів усесвітньої катастрофи 1914 - 1918 р. р. взагалі. Світова опінія - це фактор, якого політично не можна нехтувати. Зокрема нації поневолені, що навколо мають безліч ворогів, мусіли б у своєму власному інтересі уникати зайвих конфліктів з цією силою великороджавов. На жаль, сучасний воєнний паннаціоналізм свідомо та програмово випровоковує проти себе, а таким чином і проти національно-визвольних змагань взагалі - вони світ. З цього погляду він пошикує інтереси власного народу, в дійсності, являючись скоріше підсвідомим спільником ворога в визвольній справі свого народу, ніж його оборонцем та каменярем...

О.І.Вочковський.

МАРКСИЗМ ТА СОЦІАЛІСТИЧНА ПЕРЕВУДОВА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА.

В чому полягають особливості сільсько-господарської економіки? Вони полягають насамперед в зовнішній відмінності продукції і її залежності від стихійних сил. Яких би ми машин не вживали для оброблення ріллі, яких би ми штучних угноєнь туди не давали - врешті урожай всіх залежить у значній мірі від кількості і власності опадів; отже від чинників, яких не можна передбачити.

Капітал, вкладений в таке підприємство, на протязі року, робить лише один оборот, а це, очевидно, не може дуже притягти капіталів у сільське господарство.

Сільсько-господарське капіталістичне підприємство не може рости до безмежності, мусить вийти в граници якихсь оптимальних розмірів, бо натрапляє в своему розвитку на непереможні комунікаційні (внутрі підприємства) труднощі.

Селянство має величезні конкуренційні здібності: стоячи в багатьох країнах на низькому культурному рівні, невибагливе, воно споживає часто-густо лише подільки своєї продукції і може продавати свої вироби низче своєї вартості.

Через це капітали з села "тікають" до міста, в більш "надійні" підприємства, а сільсько-господарська галузь виробництва відчуває майже постійну недостачу грошей.

Ось чому капіталізм і не міг виконати своєї "історичної місії" на селі - зосередити землю в руках великих

власників пролетаризуєти селян. Жалюзи передвоєнні і післявоєнні, аграрні революції в багатьох державах Європи привели до підсилення селянства, як кляси дрібних власників. Але і в цих відносинах, утворених доторично, лишається факт, що технічна перевага величного сільсько-господарського підприємства перед дрібним селянством - не підлягає ніякому сумніву.

Ось чому, не авахаючи на відмінності сільсько-господарської економіки в добі капіталізму, при соціалістичній перебудові села мусить піти і піде шляхом усуспільнення шляхом інтеграції у великі господарські одиниці, конкурентно здібних за капіталізму, але нерентабельних за соціалізму дрібних господарств,

Немає сумніву, що соціалістична перебудова села ані трохи не сміє нарадувати дикої більшевицької "колективізації".

На чому ця перебудова має базуватися, і як вона виглядатиме?

Річ у тім, що селянство, це кляса дрібних власників, і то власників не лише в примусу але і власництво глибоко взвинило в психіку селянина. Щоб його викорінити, треба довго і вп'ерто праці цілих поколінь. Однако немає потреби вживати цього насильства, - ліпше це психічне настановлення селян використати як могутній чинник для соціалістичної перебудови села. Яким чином?

Селянин, як власник, зацікавлений в тому, щоб розвивати свєе господарство. Тому селянне об'єднується в кооперативи, спочатку торговельні для продажу своїх продуктів, а потім, зі зростом культурного рівня селян, виробничі. Ці селянські кооперативи треба покласти в основу соціалістичної перебудови села.

Це є погляд Ф. Енгельса, який цієї проблеми торкнувся в своїй статті "Селянське питання у Франції і Німеччині" (Neue Zeit. № 10. 1894 р.). Через те, що більшевики цю статтю видавати окремими брошурами (на українській мові двоє видань і то з довжелезними передмовами, в яких намагаються перекрутити Енгельсові думки, вважаємо за потрібне трохи освітлити це питання).

Куди хотять ударити більшевики, видавши цю Енгельсову працю, видно хоч би з слідувчого: "брошюра Енгельсова набуває особливого значення тепер, коли світова соціалістична партія, перетворивши на партію фашістської буржуазії, тим самим завершила коло свого опортуністичного переродження, ствердживши передбачені в Енгельсі а наслідки своїх перших опортуністичних хитань"! С. Сиротинський "Енгельс

про спілку пролетаріату а селянством ", " Вільшевики України " № 3 - 4, 1932 р., стор. 54).

Ми якраз твердимо, що саме більшевики, в своїй після то соціалістичній, а насправді викликаній інтересами пануючої кліки, " колективізації " (як зрештою і у всіх інших ділянках своєї практичної політики) не мають нічого спільногого з науковою Марксом і Енгельсом. Навіть наукову термінологію марксизму більшевики азульгаризували десь непізнання.

Большевицька " колективізація " як аж надто добре відомо, полягає в тому, що землю і реманент від селян насильно забрано в т.зв. " колгоспи ". селян організовано в " бригади ", прикріплено до колгоспів призначено туди комісарів - словом і по формі і по уті переведено аграрну хунту резолюцією, небувалими ще засобами насильства.

Хіба цього домагався Енгельс ? Ні. він зовсім тверджав інше. " Посідаючи державну владу, ми не будемо думати про те, щоби насильство експопріїввати дрібних селян (а винагородов. чи ні? це не важко), як це ми змушені будемо зробити з великими землевласниками ". (Енгельс " Селянське питання у Франції і Нім." 1920 рос. пер. тр. 37).

І далі, ніби передбачавши більшевицьке " соцбудівництво ", Енгельс продовжує. " Наше завдання в відношенні до дрібних селян полягає перш за все в тім, щоби їх приватне виробництво і приватну власність перевести в товариство, але не насильством, а прикладом і громадською доброчесністю в цій цілі ". (ів. стор. 3'. Підкр. мое П.К.).

Большевики ж зробили якраз наспаки ! " Ми рішуче стоимо, - каже на тому ж самому міаці Енгельс, - на боці дрібного селянина, ми будемо робити все можливе, щоб Йому було легше жити, щоби улекшити Йому перехід до товариства, в разі, коли він на це відважиться; в тому ж випадкові, якщо він ще не буде в стані відважитись на це, ми постараемось дати Йому можливість більше часу подумати про це на своєму кавальчикові землі" (стор. 39. Підкр. мое, П. К.).

Так іще " соціаль-угодозство " " дати подумати "; Тут завдання ясне: - " дегнати й випередити ", а не цацкатись з мужиком ! - міркують московські володарі.

Зрештою більшевицька " колективізація " зовсім не переслідує цілей соціалістичної перебудови села, але має на меті улекшити т.зв. " хлібозаготівлі ". Про це наявно свідчить той факт, що більшевики запопадливо і в першу

чергу колективізували райони товарової продукції збіжжя. Так, на 1. листопада 1931 р. в Поліссі було колективізовано 28,2 % земельної площини, а в Степу - 87,4 %.

Селянство, зрозуміла річ, проти цієї "колективізації", тобто проти експропріації цілого свого доробку, проти новітнього кріпацтва, бореться в сіма засобами. Ця боротьба, що велась з початку партизанськими засобами, має виразні тенденції перейти і переходить уже в боротьбу затяжну, сконную.

А. Сліпаникий, в "Більшовику України" наводить цікаві дані про цю боротьбу. На 1. червня 1931 року із 27.000 колгоспних рапортів було "куркульських" нападів у відсотках:

	Підпалів.	Отруєння худоби.	Псування машин.	Напад на актив.	Інші
Старі колгоспи.....	28,8	4,9	18,1	34,5	13,7
Нові колгоспи	24,7	3,8	9,6	44,0	17,9

Варт з цих даних підкреслити, що коли в нових колгоспах селянство ще бореться способом "партизанським", нападаючи на комісарів чи їх прихвостнів (44 % випадків), то в старих колгоспах боротьба вже скеровується в бік більш чутливого місця - псування машин (18,1 %).

Цей спротив охопив цілу Україну (із 31.773 колгоспів маємо на 1.червня аж 27.000 рапортів !). Чи могло б це мати місце, якби колективізація була дійсно добровільна ? Якби більшевики не лише присягалися іменем Маркса та Енгельса, але й послухали їхньої ради ? Звичайно, що ні.

Але мусимо бути справедливі й до більшевиків: представши бути марксистами взагалі, вони не могли ними лишитися в галузі сільського господарства.

Відповідальне завдання української соціальдемократії своєчасно роз'яснити селянам, що марксизм не має нічого спільногого з "науковим" Леніна - Сталіна та з усією "татарською" політикою цих нащадків соціаль-реакційних утопій Росії та Західної Європи.

ФАШИЗМ ПЕРЕД СУДОМ.

(Процес проти чеських фашистів у Брні на Мораві).

В ніч на 22 січня 1933 року підіхало до Брна в автобусах, зібрані з одної околиці (Бучовіце), коло 60 душ фашистів. Їхали, як в більшості думали, на "дуже важливі" сходини, де мав промовляти "вождь" чехословацьких фашистів деградований генерал Р. Гайда. Перед містом - наказ виступити з автобусів; пішки заведено всіх у глибокий яр, що лежить на близьку величезних, модерно збудованих касарень 43-го полку піхоти. А тут почалося те, що тепер усі однорідно - і участники самі, і "брат-диктатор" Гайда, і преса, і населення називають "соллатино". До присутніх - серед темної ночі, на морозі - виголосив, палку промову начальник "акції" пенсіонований підпоручник Кобзінек, в котрій заявив, що цей вечір відбувається "національний переворот" у цілій Чехословаччині а Ім - 60-ти ударникам припало завдання обсадити "єї касарні, що тихо спить під ними". Мовляв, лише формально, бо все робиться в порозумінні з старшинами і навіть генералами. - "На ногі, с браття, на ногі!" І на Моравське поле... "закінчив мело-драматично" брат "надпоручник і "переворот" зачався.

Ціла Чехословаччина в дійсності спала або бавилася (було це в ніч на неділю), але в касарнях 43-го полку піхоти на одному з передмість Брна, по півночі упало кільканадцять стрілів, котрі розбудили не одного розіспаного "демократа", багато державних установ та приспавне поготівля демократичної чехословацької республіки. Проснулися касарні, приїхала поліція - "революція" "була ліквідована. Начальники" акції", чікнули були в Австрію, а відтіль як у Югославію. Тепер ціла акція, в числі 58 обвинувачених, на чолі з виданим з Югославії Кобзінком, опинилася на 2-х місячнім процесі перед державним судом у Брні.

На суді виявилось таке, що майже ніхто з підсудних не уявляє собі, що вони робили і для чого. Зубожені, одурені робітники і селяни заявляють, що йшли до фашистів, щоб "дістати працю"; як виявляється у процесі, майже всі вони не знають, що таке диктатура, що таке демократія, чого хоче фашизм, а з усього, що мало бути післе "перевороту", знаєть лише, що мали діс-

тати "чорну каву", а волки по 5.-кч. денно. Підсудні - інтелігенти, торговці, службовці фашистичної партії - один голос співають, що їм "дуже подобається брат - вохдь генерал Гайда, але щоб вони хотіли брати участь у чомусь проти державному - боронь боже! А сам "вождь" і інші визначні ватажки фашизму запевняють, що вони ні в думці їх в програмі не мають якогось насильства проти демократії, що вони самі "щирі демократи" та що фашизм власне хоче, замісце нинішньої "поганої" демократії, завести демократію справедливості.

Велика більшість обвинувачених, признавшися чисто-сердечно у слідчого судді, перед судом згідно повторювали якимсь "політиком" хитровидумане "пояснення": вони, мовляв, не хотіли робити перевороту і не мали на меті обсаджувати касарні, як патріоти націоналісти Італії щомісяч армії проти комуністів, котрі ніби приготовляли державний переворот.

Цей процес "слов'янських фашистів" досить характеристичний і для цілого фашистичного руху взагалі. Відкриває багато з його справжньої природи: виявляє усю убогість фашистичної ідеології та внутрішнє неспаяність і ріжкородність її прихильників, представляє цілковиту нездібність фашизму дати щось доброго сьогодняшньому розхитаному світові, потрий потребує льдей не лише сильних голосом та чельствами, але і духом. Цей процес показує наочно, яким брутально-хижакським є фашизм з одного боку (Кобзінків наказ своїм "ударникам" безмилосердя застрелити кожного, хто б їм противився) і з другого боку, який він трусливий і брихливий: навіть ідеологів фашистівської диктатури перед судом виставляє демократичні. І ці льде бралися робити "державний переворот" і дати льдям "краї гospодарчі відносини"!

Льде приголомшені гуркотом занепадаючої господарської системи, не усвідомлюють собі, що воно багато дещо вже є зовсім "навпаки", ніж було раніше: раніше соціалізм був нелегальним, а сьогодня соціалізм у багатьох випадках всіма силами боронить легальність. І такі льде, роблячи щось незаконне, вже думаютъ, що роблять революцію! Вносячи у своє "лицедійство" елементи чисто операцієві, хочуть когось переконувати, що то драма. І на цім процесі нічого не бракувало з дешевої, папіровим золотом сздобленої бутафорії, що викликає захоплення у публіки бель-етажу! Були тут і квіти і умлівання. Були і гістеричні, закохані в "героя" (Кобзінка) "середніх

літ " дами.

Але явно виступали там і елементи трагедії. Трагедії спасительного, здуреного та фашистівськими обіцянками вирваного з рядів організованого пролетаріату робітництва. Найтемнішого, найнесвідомішого, котре для фашистичної диктатури, так як і для диктатури совітів, мало бути лише гарматним м'ясом, робочою силов. Фашизм на цім процесі виступив, як болючка минулого, а зовсім не як якийсь здоровий рух майбутнього.

Бернський процес дійсно показує нам у мініяльтрі справжнє обличчя цілого фашизму. Фашизм це рух в масі - рух загроженої в своєму існуванні дрібної буржуазії. Рух цей часто має настрій протикапіталістичний але фактично стає знаряддям великого капіталу в його " боротьбі " в демократії і соціалізмом. Через пролетаріаців середніх верств, (це явище загальне у процесі капіталістичного виробництва, незвичайно приспішенні по-воєнної інфляції) з'єс неспокій в масах дрібної буржуазії, який ще підсилюється політичними повоєнними зідніснинами, що дали через загальне виборче право вплив соціалістам на суспільну і державну політику.

Після світової війни настав упадок впливу і значіння середніх верств у суспільному житті на рахунок інших верств, що організовані в рядах соціалізму, заняли Іхнє становище в новозаснованих республіках. А у торговців, ремісників силов, що жне їх до фашизму, є все зростаюча конкуренція великого промислового виробництва та витиснення крамарів з товарообміну міжторговді - з одного боку кооперативами а з другого - безпосереднім продажем фабриками своїх виробків.

Турботи не одного і не двох місяців " пораної культури " вибиваєть середній стан із колій. Важато з них знесилені вже бесс утратили властиву торговцям істоту і чутливість натури та аналогічно хдуть побратинку або хоч поради. Оттут приходять фашисти і починається літо громити два напрями сучасного життя великий капітал, а його картелями, трестами та гіперраціоналізацією і соціалізм, а його кооперативами, соціальними здобутками для робітництва та контролем і регулюванням цін на предмети першої потреби.

Приходить фашизм з своїм запереченим класової боротьби, з своїми професійними союзами, де робітники мусять тільки слу-

хати й виконувати накази, з своєю ідеологією всенародної "національної гармонії", праці і капіталу. При тім також не обходить без голосних фраз проти карте-лів, банків, ведеться проповідь сильної, здорової одиниці, як основи корпоративної держави. І дрібна буржуазія, середні верства, кидавтесь " організовуватися ". Верства, котра ніколи не проявляла особливого інтересу до великих ідеологічних бойв організованого суспільства, верства, що своєю ідеологією " моя хата з краю ", витворила відомий тип громадянина " Куди вітер вів ", верства, яка й добровільну робітницу організацію вважала за " обмеження свободи особи ", нараз організовується і безоглядно підпорядковується диктатурі, що обіцяє "рай на землі ".

В фашистівській "ідеології" найдете, що хочете: і загальне виборче право і право вільної агітації лише для партії фашистів. Міжнародне розаброшення (Італія) і найвищого ступня мілітаризму у межах опанованої держави. Контроль банків та власнення державов великопанської землі і підтримання розвитку приватно-власницької господарки. Робітничі професійні організації і проголошення страйку за державну зраду.

Фашизм не належить до тих явищ, які називаємо ідеологічними рухами. Такі рухи, як реформація, демократізм, соціалізм живуть і розвиваються віки. Фашизм, як показує між іншим і процес у Брні, не може і не вміє боронити своїх позицій ясно, чесно, відкрито. Він надягає маску демократизму, патріотизму і навіть соціалізму (в Німеччині). Фашисти думают, як і большевики, що на Іхній вік " дурнів вистачить ". Але це надія непевна. Во ї фашисти попадають на лаву підсудників, як у Брні. І для фашистів, як і для комуністів, що будуть свою політику на забиванні памороків масам, прийде справжній народний суд. Одурені прозрість і біда буде фальшивим пророкам та диктаторам.

М. Д а р а г а н .

ПАРЛЯМЕНТАРИЗМ ЧИ ДИКТАТУРА ?

(Лист із Франції).

Могутній зрист політичної сили пролетаріату, що ми його спостерігаємо після світової війни в промислово ро-

звинених країнах Європи, занепокоїв панувачі кола капіталістичного світу. В цілому ряді країн, як от Бельгія, Голландія, Данія, Німеччина перед встановленням диктатури Гітлера, Норвегія, Швеція, Франція й др., пільгісне відношення соціалістів в парламентах все наближається до половини. Беручи на увагу темп розвитку соціалістичного руху, оборонці теперішньої соціальної системи з прикірством констатують наближення часу, коли влада в багатьох країнах Європи опиниться в руках соціалістів. Тому реакційна кола завжди намагаються всіма можливими засобами, ослабити соціалістичний рух й перего родити йому шлях до переваги в парламенті. Де умови тому сприяють, там повстає протисоціалістичні коаліції й "національні" правительства. В іншому випадку на сильно усувається демократичний лад та демократичні установи.

Сучасна господарська криза з її нечуваним досі безробіттям, універсальністю та тривалістю, все саме своєю наявністю посилює ідеологічні позиції соціалізму. Вона виносить присуд нездатності капіталістичної системи організовувати суспільну продукцію в інтересах широких мас населення. Але, з другого боку, криза деморалізуючим способом впливає на працючі верстви суспільства, на які вона давить всією своєю вагою. Лишавчи десятки мільйонів населення протягом довшого часу без праці й засобів до існування, вона утворює психологічну атмосферу сприятливу до захоплення химерно-утопійними та господарсько-політичними ідеями і спричиняється до надмірного розвитку крайніх, особливо реакційних тенденцій в політичному житті. В зв'язку з цим питання диктатури починає входити в моду. Суспільна реакція подібно до потопавчого, що за висловом сучасного диктатора Туреччини, хапається й за гадюку, покладає на диктатуру останні надії свого спасіння.

Франція належить сьогодні до тих дуже небагатьох держав, в яких демократичний лад й парламентаризм лишається незахітаними. Причини цього є потрійного характеру. Насамперед економічні відносини сприміть розвиткові й утримання демократичного ладу. Наслідки господарської кризи й безробіття починають відчуватися лише з кінця 1929 та початку 1930 р. р., при чому жертвой їх стають в першу чергу робітники чужинці, яких на цей час в країні в значна кількість (коло 3 мільйонів душ) і які примушенні були поверта-

тись до своїх країв. Величезні колоніальні володіння поширяють обсяг внутрішнього ринку, служать до певної міри душником, що розрікає напружене положення в промисловості й торговлі метрополії. Франція - це країна міцної дрібної буржуазії, не зруйнованої дотеперішим ходом господарського життя з його хвилевими застолами й інфляцієв. Середні верстви, як відомо, в політичному відношенні являються тією силовою, що зрівноважує крайні тенденції.

Внутрішні політичні відносини склалися так, що при владі знаходяться нині ліві буржуазні групи. Соціалістична партія вийшла рівною побідницею в останніх парламентських виборах й, не беручи участі в правительстві, має на нього значний вплив, являється чинником, що рігає його долю. Ліберальні й реакційні політичні групи, які в минулому творили більшість і були при владі до останніх виборів в травні місяці минулого року (так зв. правительство "господарського розвитку" - Тард'є-Лаваль) втратили популярність в широких верствах громадянства, залишивши після себе в спадщину бюджетовий дефіцит, що перевищує 10 мільярдів франків.

Опинившися на позиції меншості, реакційні кола займають становище не сприятливе для пропаганди ідеї диктатури, бо при сучасних внутрішньо-політичних відносинах ця диктатура припала би лівим буржуазним групам. Підії останніх місяців у Німеччині звернули на себе пильну увагу соціалістичних та щиродемократичних кол. Тактично хибна позиція, що ІІ зайняла німецька соціаль-демократія - захоплення реформізмом і занедбання революційних моментів - являється надто повчавчим фактом для французької соціалістичної партії... "Против охочників до автократії, каже лідер французьких соціалістів Леон Блем в своїй відповіді на анкету, що ІІ перевів один з паризьких щоденників "Le petit journal" під назвою "Чи хоче Франція диктатури," наші робітничі організації, научені подіями в Німеччині, готові кинути всі свої сили на вагу першого часу. Французький пролетаріат не допустить нікого позбавити себе самого умов свого визволення, він не зрічеться ніколи свого права на свободу".

Історичний розвиток політичних форм і думки так само стоять на перешкоді захоплення влади сдвигом в політичних групах на зразок Гітлера чи Мусоліні. Треба пам'ятати, що великов державов в повному розумінні цього слова Франція зробилася за режиму дем.

хратії й парламентаризму. Короткий період диктатури Наполеона III залишив недобру славу в широких верстах громадянства й нехіть до неї. " Здобуття політичної свободи, яке другий учасник згаданої вище анкети Поль Пенлеве, коштувало французькому народові забагато зусиль і кропи; він звик до користання ними на протязі надто довгого часу. Любов до свободи й права, ненависть до тираниї й свавілля викладалися Йому на протязі більше як двох століть всіма його великими мислителями. Він знає надто добре, врешті, що Йому коштуватиме піддатися на якийсь час під керування тира-нії".

Демократізм так глибоко пустив коріння в свідомість широких мас громадянства, що навіть під час такої події як світова війна, коли існувала загроза для самої держави, французький народ не зрікся демократії й парламентаризму, хоч, разуміється, реакційні кола не пропускали такого сприятливого моменту для домагань встановлення мілітарної диктатури. Все це творить глибоку рівницю між Німеччиной й Францією у відношенні до питання диктатури. Ваймарська конституція не була здобутком боротьби німецького народу за свободу й демократію. Вона була накинена обставинами й не залишила глибокого сліду в свідомості широких верств громадянства. Через це й боронити її було важко.

Розвиток демократії й парламентаризму в Франції спричинився до витворення певного "політичного смаку" відповідно до характеру французького народу." В дійсності, якщо Генрі Клерк, рівном учасник згаданої анкети, диктатор, так би мовити, примушений кидати своєму народові й особливо своїм прихильникам дефінітивні думки, що їх інспірють обставини моменту. Чого ж Йому стіснятися, ² примінити відкритій. Диктатура зле пристосується до ніансів. Але, ми народ надзвичайно чутливий до ніансів... й ми глибоко страждатимемо від політики без ніансів."

Крім обставин, які сприяють поширенню ідеї диктатури, потрібний також якийсь майбутній диктатор, який би з'умів потягти за собов маси незадоволених сучасним режимом. Але цього диктатора не видно сьогодні на політичному горизонті Франції. " Я, якщо Брю в тій же анкеті, бачу лише таємних диктаторів. Диктаторів у зачіх шкурах. Панів, які мають потребу реабілітуватися в очах своєї конс'єржки (двірнички). На щастя я не маю в цьому потреби, бо моя конс'єржка республіканська".

Господарська криза що нахочотилася до свого кінця, ще не видно й тих сценаріїв, які вказували б на Його наближення. Отже невідомі ті впливи, які криза може мати на внутрішні й міжнародні політичні відносини. В часи, що ми Іх переживаємо, подій розвивається дуже швидко, політичне життя приносить всілякі несподіванки. Тривалість господарської кризи зимагає рішучих і зливових заходів, які правительство в Його сучасному складі й відношенні до його парламентської більшості не є в стані робити. В країні росте незадоволення, яке використовує реакція для своїх цілей, вносячи баламуттво й роз'ятрення середньих страстей. В ав'язку з усім цим все частіше доводиться чути голоси в користь надання правительству широких уповноважень під суворовим контролем парламенту й на обмежений час з забезпеченням свободи й демократичних установ. Однаке при сучасній комбінації політичних сил у парламенті здійснення цього проекту зустрічає посилені труднощі.

Розглядаючи в перспективі події найближчого майбутнього, доводиться констатувати, що розвиток Іх залежить у великий мірі від 1) єдності політичних сил пролетаріату та 2) політичної єдності в середині самої соціалістичної партії.

Щодо єдності політичних сил пролетаріату, то це питання є спільне для всього міжнародного пролетаріату й не може бути вирішено в межах однієї якоїсь країни. Бобулес б абсурдом припустити, щоб комуністичний большевицький інтернаціонал приказав своїй французькій секції змінити її завдання й методи та припинити боротьбу проти соціалістичної партії. Підтвердженням цього є висліди тих спроб, які французькі партійні організації робили недавно.

В міжнародному маштабі питання це так само засуджене на неуспіх, бо ж цілком неможливо з'єднати в одніє дva рухи, які ставлять різні цілі та оперують різними методами. Не можна об'єднати партії, що бореться проти насильства й диктатури, з партією, яка насильство, підкуп, терор і брехня вважає за єдину правильну методу. До зміцнення політичної сили пролетаріату може спричинитися лише тактично правильна позиція соціалістичної партії, яку партія має виробити на своєму конгресі в липні цього року.

Справа єдності в середині самої соціалістичної партії набрала гостроти після парламентських виборів в травні минулого року. Меншість партії скликається до того погляду, що партія має взяти участь в правительстві спільно

злівими буржуазними групами, щоб провести ряд соціальних реформ й усунути можливість утворення протисоціалістичної коаліції, відомої під назвою "національно-го об'єднання". Цартійна більшість уважає, що при даних умовах участь партії в правительстві ослабить французький соціалістичний рух, поставить його на становище, в якому агітаційна сила партії підупала б, що ліве-буржуазні групи свого слова не додержать і що зрешті з ними доведеться порвати. Наслідком цього буде відплив членства і сторонників партії, які підуть за псеудо-революційними й реакційними течіями.

Ця боротьба поглядів ускладнюється ще й тим, що партійна меншість має більшість у парламентській фракції соціальністичної партії, а через те тривається недодержання єдності франції при голосуванні в парламенті; це ще збільшує антагонізми й тертя в середині самої партії. Розуміється, цього факту не можуть проминути вороги соціалістичної партії зліва та справа, бо їм розщеплення соціалістичної партії прийшлося б дуже до смаку.

Однакож, розбіжність поглядів по суті не є така глибока, це скоріше питання тактики, а не принципів і при добрій волі обох напрямів тертя мабуть здастися усунуті на майбутнім конгресі партії.

М. Мадашко.

"НАЦІОНАЛІЗМ" ВЕЗ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗМІСТУ.

(З приводу книги Д.Донцова "Националізм").

Політична практика неможлива без теорії. Це однаково торкається також визвольних змагань різних народів. Без попередньої теоретичної підготовки певних верств суспільства та їх провідників була б неможлива велика французьма революція, так само як без впливу певних ідей неможлива була б сучасна більшевицька революція в Росії. Без сумніву, інакше виглядала б і наша українська революція, коли б ми були належно підготовані. Та доля судила українському народові прокинутися "в огні революції", і тому великі події застали нас мало підготованими. Теоретичне усвідомлення та поглиблена національно-визвольних змагань звичайно приходить на певному щаблі розвитку нації.

Але нині, ^{Коли} революція відкрила широкий шлях для на-

шого розвитку і поставила перед нами провідні гасла та завдання нашого визволення, проблема української ідеології українського національного ідеалу встає перед нами як одна з чергових проблем нашої визвольної боротьби.

Фактом є, що українці досі не спромоглися на утворення широї національної концепції, яка об'єднувала б бодай усі творчі елементи нації. Все це накладає на наше сучасне покоління тяжке та відповідальне завдання: переглянути безсторонньо наше минуле і, виходячи з сучасних потреб та відносин на Україні як і в цілому світі, підвести теоретичні підстави для нашої визвольної боротьби й взагалі для боротьби за нашу країну будучину. Поки ми не встановимо собі своєї провідної ідеї, що будь б "символом віри" наших національних амбітань, що, освітлюючи наше минуле, проливала б ясний світ на наші шляхи прямування до будучини, до той пори ми як народ, як нація не спроможемося на "великі чини", не зможемо вийти зі стану того чи іншого поневолення на шлях самостійного розвитку поряд із іншими культурними народами світу.

Тому можна тільки вітати всякі спроби в напрямі освітлення та вирішення проблеми нашого національно-визвольного ідеалу. На жаль те, що було написане в цій спріві в пореволюційну добу, треба віднести до спроб невдалих. Масмо на увазі "Листи до братів-хліборобів" В.Липинського і книгу "Націоналізм" Д.Донцова. Найголовніше, чого бракує цим спробам, це відсутність якої-будь безсторонності та об'єктивності, без яких ніякої загальнонаціональної ідеології не збудуємо. Крім цього, обидва автори цілком неправильно зв'язують з поняттям національного ідеалу певну форму державного устрію. Липинський проповідує "трудову монархію", п. Донцов - диктатуру взагалі під загальнюю формою "панування активної меншості", хоч на початку своєї книги він застерігає читача, щоб той не шукав у нього "партийної програми або форми правління і т. п." Тому самий підхід до справи, як і ціле обговорення проблеми, у обох авторів набрами характеру особливої тенденційності та виразної групової обмеженості. Не треба доказувати, що істота національно-визвольного ідеалу полягає не в формі державного устрою, який в залежності від внутрішнього стану нації може змінятися.

Свого часу в книзі "Большевизм і окупація України" мені довелося дати критичну оцінку ідеології Липинського як ідеології фантастичної та безґрунтовної. Основна либа

Липинського - це однобічний історизм і певне нерозуміння як нашої доби, так і сучасних звідносин на Україні; разом з цим він захоплюється ідеями західно-европейського анархо-синдикалізму Ж. Сореля. Автор "Націоналізму" вінав у протилежну крайність: замість перебільшеного захоплення нашою минувшиною, він зовсім її відкидає, бо вважає, що в цілій історії нашого новочасного відродження (книжка вийшла р. 1926) ^{насамперед} нічого такого, що могло б, на його думку, служити як матеріал чи як джерело для будування української ідеології. Цілком природно, що при такому погляді на українську дійсність він ще в більшій мірі, від Липинського, піддав під вплив чужих ідей, окрема ідея відомого того самого теоретика синдикалізму Сореля та італійського соціолога В. Парета.

В інтересах правильної постановки проблеми нашого національно-вивільного ідеалу треба поговорити докладніше ще приводу головніших тез автора "Націоналізму". Ця книга без сумніву написана під впливом нашої сучасної перехідової доби з її багконечними кризами - економічною, освітньою, політичною і т. д. Але члени нації, які боряться за свою свободу, не повинні орієнтуватися на різні спороминаючі форми суспільного життя, що є наслідком тимчасових звідносин та підуналу в розвитку певних суспільств, лише на загальну тенденцію в розвиткові всього культурного лідства: іти все вперед та вперед, поборючи ті сили, що тягнуть назад.

На які форми суспільного розвитку орієнтується автор "Націоналізму" і в чому полягає головний зміст його книги?

Автор починає з заяви, що він хоче дотеперішньому світогляду українського націоналізму, який він називає "націоналізмом упадку" або "декаденським націоналізмом", протиставити "світогляд інший, йому відповідно ворожий". Зробивши таку заяву, він переходить до безоглядної критики всього новочасного українського руху. Все у нас робилось не так, як треба "було". Починавши від Котляревського та Квітки-Основяненка і хіччавчи вивільним рухом наших чарів у всіх його ділниках без винятку, - все це сентиментально-плакальне "провансальство" ^{"пасторалізма"} "в яких, мовляв, не знайдеться нічого "сильного, могутнього, широкого", яким бракує справжнього вивільного патосу і т. д. Делкий виняток автор робить для Тараса Шевченка та Лесі Українки, але їх, мовляв, у нас "мало розуміли". Найбільше дістается від автора Кирило-Методіївським братчикам, в тім числі Й. Шевченкові, за їх ідею слов'янської єдності, за те, що вони "також знали лише мирні засоби - виховання молоді

і освіти ". Але понад усіма щодо свого негативного впливу, на думку автора, стоїть Драгоманов з його проповіддю " всесвітнього гуманізму ", а його поглядами про автономію та федерацію з Росією, з його закликами до культурної праці, а не до революції і т. д. Автор сміється з Драгоманова за його віру в закономірність суспільного розвитку, за віру в еволюцію, поступ, в ідеали загального добра, правди і т. д.

На підставі всього цього автор приходить до таких висновків: " Наше провансальство національної програми не мало... Ніколи національні постулати не в'язалися в українстві з залізною силовою ентузіазму ". У нас був занедбаний, недорозвинений " волевий імпульс "... Наші національні заповіді " не були диктовані чутством - лише порадами розуму, вони мали оправдання не в себе самих, лише в інших заповідах або в санкції розуму ". У нас все зводилося до освіти: " піднести ввищий стан господарства чи класу або нації мала тільки освіта, все обіймавши засіб на всяку соціальну біду... Спонтанна воля до життя нації, безмотивна і безрозумова - була для наших провансальців чистішою метафізикою "... Тому чини Леніна або Мусоліні в атмосфері українського провансальства є щось цілковито немислимим... Не в таких головах могла зородитися думка про самостійний і самовистарчавчий національний ідеал, який знаходив би своє оправдання в собі самім і не потребував оглядинатися на наднародні ідеали ані шукати в них оправдання" (ст. 17, 27, 31, 71, 101, 103, 225).

Ні, нашим провансальцям далеко до європейсько-американської цивілізації, збудованій " на узанні першорядного значіння за чинником " хадоби ", волі, зусилля, стремлення до влади.... Наука нашого провансальства має багато спільногого з філософією усалих народів, а передовсім з індійською... Фіхте каже, що великі рухи перемагали лише тому, що " захоплювалися вічним "... Коли маси раців Масарик, що малий народ тільки той, в якого малі думки, то судячи по думках нашого провансальства ми були малим народом, або по-просту - племенем... Те, чого бракує українській ідеї, це цілком новий дух " (ст. 13 - 146, 183, 224).

Який же " новий дух " пропонує нам автор " Национализму " замісце старого " провансальства "? Відповідаючи на це він каже :

" В нас були тисячі воль замість одної і сотки туманних замість одної яскравої думки, що дучила б усіх в одну цілість. Що в нації, коли не скупчення мільйонів воль довкола образу спільногого ідеалу ?... З двох частин склада-

ється українська ідея. З почуттям, що з мотивом ділання і з думкою, що надає почуванню панчено форму. Власне недсроавинення "емотивного" первинно будо нікак причиною наших останніх катастроф... Поки вертерівську піжість не заступить в нас вачінальбов поєднання, теореми - догмати, "сиромливість" - брутальність Сквороду-Саванароля, Коотомарова - Майдані і т. д., потім не ставе Україна нацією. Це с тим "суб'ективний" момент..., яким досі в нас нехтували. Замість розпалювати до білого сь "емотивість", в нас її гасили... Досі наше українство не здобулося на велике житіння" (стор. 224 - 6).

"Не можна скласти, щоб українська ідея зовсім буде позбавлена "емотивного" забарвлення, лише буде воно "нікчемне і кволе". Затрималося на примітивнім щаблі розвою... Українець не хоче побіди своєї ідеї, велівона до того зимишас насилиства... "Жахуче прарнення знищення в самих основах" противнії ідеї, заклик до "темних інстинктів" мас" - це були емоції, які треба було уникнути" (стор. 226).

"Мусимо перевести основну персоцінку вартостей. "Фанатизм", "дистинктив почуттів", емоційність замість розумовооти, дух "старозаконної нетерпимості" все, що сплюювали в нас, позинно регабілітувати свіже й молоде українство. На місце амор *intellectualis* по винні стати пристрасть, яка не знає жадних "чому".... Безінтересованість і безмотивність - це рион всякої романтикої ідеології... Ні одна голіка ідея, що сперечується з другими за панування, не є жива, коли не перевінта цим луком "романтики" (ст. 180 - 5 232).

"Чинником активним, тим що накидує якусь ідею, де ця ідея вроджується, є - активна, або ініціативна меншість... Ніколи пасивна вруба, лише активна меншість є суспільно творчою силовою... Творче підсилення, ініціативна меншість - се є підстави всякого має суспільного процесу, сподіб, яким перемогає нова ідея. (ст. 212 - 15).

"Нам бракувало національного догматизму. Вірити можна лише в те, що іскраво стоїть перед духовим вором.... Не маючи іскравого ідеалу, українство не могло мати сильної віри в нього. Тому її старалися підшепти його розумовими доказами, від яких цей ідеал бліднув і розплівався мов туман. Для того, щоб ідеал був який, треба його відріанити і протиставити тому, що противне Йому. Цього власно українство ніколи не робило" (ст. 234).

" Коли Україна хоче вийти зі стану провінції, мусить витворити в собі, окрім волі до влади, велику всеобіймачу ідею, ідея очанування економічного і політичного нації "... Таков ідея може стати в нас не всесвітньою ажі соціальною, лише тільки на ці о п а л ь н а і д е я , щоб гляділа в майбутнє і мала відвагу скорити собі свій світ... Мусимо змести в дороги всі декаденські доктрини, що заважають консолідації нації довколо одного ідеалу, всі ці лібералізми, демократизми, соціалізми, всесвітності, пацифізми.... Всяка велика ідея є не-примирима, безкомпромісова, брутальна, фанатична, вмора-льна". (стор. 200, 242 - 5).

" Тоби великий всеобіймачий ідеал нації міг сполучитися з всесуттю національним історичним мусить черпати свій змест не в відірваних засадах інтернаціона-лізму, космополітизму, соціалізму, гуманізму, які в та-никіх національній психіці, в потребах нації, в її амоти-льній, іраціональній волі до життя і панування... Мусимо усвідомити собі хрізантему зусилля минулих поколінь, щоб знати як іти дальше до твої самої мети... Нація глядить в ми-нуле, звідки в традиціях шукає свою відправну точку і в майбутнє, яке має урядити для будучих поколінь... На цім, " націоналізмі " на цім пристосовані приказів до вдачі і психіки нації повинні ми збудувати цілу нашу ідеологію, політичну, суспільну, культурну, релігійну... Переоссенний в сферу конкретних відносин, цей ідеал був би для нас су-вереність і " імперіалізм " в політиці, свободна від держави церква в релігії, окциденталізм в культурі, вільна ініціатива і розріст в економічному житті " (ст. 244, 251-2).

Перед тим як сказати в таких словах український національний ідеал, автор указує на таку необхідну пере-думову для здійснення всякої великої ідеї: " Бути перена-тим великою ідеєю і фанатизмом до її зреалізування, це ще не забезпечує перемоги. Не перемагала та ідея, що не посувала людськість в ІІ розвою хоч оден крок наперед... Тому не лиш фанатична, безкомпромісова повинна бути вона (всяка велика ідея), але й служити інтересам поступу... для зміцнення існуючої культури й цивілізації... Ідея, яка не в стані узгіднити себе з цими останніми вимогами, мусить закиріти..., уступити місце іншим... Країна може мати провідну роль лише через універсальні сторони свого генія ". (стр. 206, 209).

В чому повинна полягати ця " універсальна сторона " українського генія ? В тому, що Росія арікається ролі твої світової держави, яку досі грава, не в силі спаяти з

один організм міжнародів між Європою і Азією, не в силі. Іх навіть оборошити, як це показала японська і світова війна... ІІ сусідка на заході в порівненні з 18 віком входить в вужчі береги. І по одній і по другій лишиться певне " вакуум ", яке має заповнити відсвіжена українська ідея " (ст. 254).

Такі головні думки книги п. Донцова. Чи ці думки заодно говорять про те, щоб на них виховувати нашу молодь ?

Хоч автор говорить в своїй книзі про служення культури і цивілізації, але сміливо можна сказати, що національна культура країна не дозволила б нівечити свою молодь подібним " націоналізмом ". Враження у читача складається таке, що української нації не було й нема, бо те, що було є с, адібне бути лише поганою для інших, сильніших народів; цілий дотеперішній світогляд український - це світогляд дегенерації, упадку і т. д.

Ми не є прихильниками нашого старого українофільства, як рівно і не хочемо бути апологетами нашого минулого, яке очевидно мало свої недостачі, але ми під час не можемо погодитися з автором, що така занадто узагальнена і поганізна оцінка нашого дотеперішнього руху є правильна і що вона дозволяє нашій молоді розібратися в складних відносинах нашої сучасності. Не захучи про ненаукову методу - доводити свої думки виключно цитатами з чужих творів, авторові бракує правильності та широти як в постановці, так і в самому обговоренні валтої Ім теми. Всі його праці мають більше характер агітаційної бронури, написаної до того і без уваги на яку будь об'єктивність та послідовність. Обвинувачуючи всі дотеперішні українські ідеології в абстрактності та безґрунтовності, він разом з тим маліше на кожній сторінці дає незрівнений вірець справжньої фантастики та відриваності від українського життя. Висміючи Драгоманова та інших за їх віру в поступ і т. д., він в той же час сам заявляє, що без служення поступу перемога якої будь великої ідеї є неможлива. Вихвалюючи " європейсько-американську " цивілізацію, він одночасно проповідує засади наїчистісінського азійського дикунства та варварства і т. д. без кінця.

Книга п. Донцова по своєму змісту складається з двох частин: в першій подається критика дотеперішнього українського руху, в другій - концепція " нової української ідеології " разом з основами " чинного націоналізму ". В основі цілої своєї концепції автор поставив ту думку, що мозлив, у житті кожної нації різницю роль грас не разум і знання, а почуття й золя. Виходячи з цієї за-

тади, автор, як ми бачили, приходить до висновку, що наш дотеперішній рух мав органічну хибу, оскільки його ідеологи давали перевагу розуму, а не волі. Звідси, на думку автора, всеє примітивізм цього руху, його кволість, нікчемність, що привели зрешті до наших останніх катастроф! Єдиний вихід із такого стану "упадку і дегенерації" - "основна переоцінка вартостей": дати перевагу інстинктам і волі замість розуму. вірі замість знання і т. д., словом зробити все навпаки у порівнанні з тим, як було раніше.

Поставивши таку тезу, автор зідразу позбавив себе ґрунту для правильної постановки питання, яке ваяв темові свої праці. Справді, коли б він після цієї тези постарався довести, що панування розуму над почуттям було властивим в минулому столітті лише для ідеологів української нації, а що у інших народів цього не було, тоді б наївний читач міг би ще повірити в правильність тези автора. Замість цього читач на першій же сторінці знаєдить цілком протилежне твердження, а саме, що "XIX вік був золотим віком розуму" заагалі, тобто не тільки у нас на Україні, а всіди. Цеї правди автор не міг заховати від читача і тому основна лумка, на якій збудована вся книга, в перших же сторінок повисла в повітрі. Коли цілий XIX вік був віком розуму не тільки у нас, але й у інших народів, які не зважаючи на це успішно закінчили свою визвольну боротьбу, тоді як ми досі перебуваємо в неволі, - значить основна теза автора про негативну роль розуму неправдива, значить причина кволости нашого руху в минулому столітті полягає не в пануванні розуму, а в чомусь іншому.

В чому саме? Загальну відповідь на це знаєдимо в історії розвитку людського суспільства, зокрема в історії визвольних змагань різних народів. Давно доведено, що виключне панування "стихійних сил природи" є характеристичним лише для первісної стадії в розвитку людського суспільства. Ліше первісна людина та первісна людська суспільність перебувають під виключним пануванням інстинктів та почувань. В кожному розвиненому суспільстві ми бачимо не те: поряд з стихійними силами тут ділають ще інші сили, в яких виявляється свідома думка людини. Поряд з інстинктами та почуттям у розвиненої людини виникає потреба свідомого, розумового опанування громадського життя, потреба свідомо ставити собі цілі і свідомо йти до їх здійснення. Так замість чистої стихії виникає суспільні ідеї як наслідок тіного співділення стихійної волі - інстинкту і волі свідомої - розума.

Таким чином ніхто не стане заперечувати значимість та ролі "стихійної" волі в житті навіть культурної людини та людських суспільств. Але ця роль не та, яку проповідують автор "Націоналізму". "Стихійна" воля і воля "свідома", почуття і холодний розум, ірраціональне і раціональне в житті як одиниць, так і людських суспільств перехрещуються на кожному кроці. Між обома існує тісний зв'язок, обидва взаємно себе доповнюють, а не панують один над другим. Автор "Націоналізму" захоплюється патосом великої французької революції, як і "чинами" Леніна. Але, хіба така подія, як французька революція була б можлива без великих ідей "розуму": свободи, рівності і братства? Так саме большевицька революція в Росії хіба була б можлива без впливу ідей новочасного соціалізму? Самі народини сучасної нації, якої старовина не знала, тісно зв'язані з народинами сучасної, також "раціоналістичної" ідеї демократії. Взагалі автор "Націоналізму" даремніс віткає за таким старим минулім, як хрестові походи то що, в їх перевагові почуття над розумом. Для нашої доби і о очасних ідеях, в яких розум панує не менше як і почуття, часи хрестових походів для "визволення гребу Христового" минули назавжди. Так саме не вернуться часи нашого минулого, коли можна було вступати в союз з іншими державами "для оборони православної віри". Як колись в часи середньовіччя релігія, так тепер ідея свободи, демократії і соціалізму відіграють роль великих двигунів чинників в розвитку народів і цілого людства. Ці ідеї органично зв'язані з розвитком сучасних суспільств націй. Їх не можна ani знищити насильно ani заборонити без шкоди для самої нації чи держави. В сучасному суспільстві можуть існувати різні ідеї, різні погляди на способи та методи державного будівництва, але в національно-визвольній боротьбі рішак не це. Рішак загальний ступінь розвитку, загальна підготованість нації та її провідників.

Що це так, що в національно-визвольних рухах роль розуму не руйнувча, а будувча і що успіх визвольної боротьби залежить не від переваги почуття над розумом, а навпаки від свідомості та загального культурного стану народних мас, про це свідчить історія визвольних змагань майже всіх поневолених народів. Автор "Націоналізму" про ці народи не згадує ani словом. Він шукає аналогії для нашого дотеперішнього руху у індусів, уникавчи правдивих аналогій, які говорять проти його тверджень. Тимчасом для нас особливо почавчов мусила б бути історія визволення інших "індійських" народів: фінів, латишів, чехів і т. д.

Приклад чеського висвітлення наочно показує неправильність та штучність цілої концепції "Націоналізму". Тому ми зуспішимися на іншому трохи довладніше.

Подібно до українського чеський народ після поразки на Вільній Горі р. 1620 (що по своїх наслідках нагадувала налу Полтаву) занепав національно майже на цілих 300 років. Йх у нас російська, так у чехів запанувала мова німецька. Понімчилися були міста, а з ними й виці верстви народу. Це не задовго перед революцією 1848 р. по німецькому писали такі чеські провідники як Колар, Шафарик, Палацький. Наречена революція 1848 р. пробудила чеський народ і вперше за 250 років поставила чеське питання на порядок денній. Було не мало національних подій, коли в р. 1861, тобто вже на 13-му році після революції, новообраний голова м. Праги привітав міську раду спочатку в чеській мові, а потім в німецькій. Від часу революції починається доба швидкого відродження чеського народу. Головним центром національного руху стали органи місцевого самоврядування, головним чином міста. Поряд з чехизацією міст та поширенням освіти в народі почалася чехизація вищих верств суспільства, а також чехизація торгу, промисловості та т.д. Таким чином на ґрунті конституційних прав, що принесла революція, чеському народові вдалося відродитися культурно (мова), соціально (виці верстви, інтелігенція), економічно (торг і промисловість) і політично (партиї) за яких 60 - 70 років. Аж після цього чехи спромоглися утворити свою власну державу.

Як же стояла справа з ідеологією чеського національного відродження?

Тут знаходимо майже познуну аналогів з тим, що було у нас. Насамперед, всі чеські провідники, не виключаючи Я. Масарика, стояли на ґрунті федерації з Австрією. Вже під час революції 1848 р. в Празі відбувся перший слов'янський з'їзд, що дуже нагадував наш Київський "з'їзд поневолених народів" б. Росії, скликаний Українським Центральним Радою в 1917 р. Подібно до цього з'їзду, що висловився за передбудову Росії в федеративну державу, Празький з'їзд також в своєму маніфесті до народів Європи заявляв, що "в імені свободи, рівності і братерства" він домагається рівноправності для всіх народів, як рівнох домагається, щоби австрійська держава була перетворена в союз рівноправних народів. Крім Шафарика, що головував на з'їзді, активним учасником з'їзду був також Палацький, що пізніше, р. 1865, формулював свій погляд на федерацію народів Австрії в праці під назвою "Ідея австрійської держави". В своєму

листі до франкфуртського парламенту ще під час революції 1848 р. він писав, що існування австрійської держави є політичної необхідності і що "коли б австрійської держави не було, то в інтересах Європи і гуманізму ми мусіли б самі спричинитися до її утворення". Другий чеський провідник Гавлічек, що також брав участь в Празькому з'їзді, був одної думки з Палацьким щодо австрійської федерації.

Характером своєї діяльності Гавлічек, цей найулюбленіший чеський провідник, в багатьох відношеннях нагадує нашого Драгоманова. Ціле своє життя він проповідував, що "тільки освічені народи можуть бути справедливими" і що "свобода без освіти є неможлива". Народив освіту він протиставляв політичному радикалізму і особливо революційним методам боротьби. Тому головними національними завданнями він вважав попирання освіти в народі. "Жадна сила в світі - писав він - не вдерить освіченого, благородного й хороброго народа в підданство, в неволі".

Проводячи боротьбу з радикалізмом, а з другого боку з сентиментальним патріотизмом, Гавлічек доказував, що без твердого та ясного резуму навіть чесні люди робляться несталими в результаті слабики. "Причина цього - писав він - є неточність та неясність їх політичного думання. Через те, що їх політичні думки не базуються на добре продуманих та усталених засадах, вони легче хитаються і не відважуються на переведення в життя того, про що в дійсності думаютъ. Навпаки люди, що думаютъ згідно з певними засадами, що виробили собі певні правила в політиці, з одного боку в бурхливі політичні часи зуміть дати однічі фанатикам з їх залізовою запальчюють, тим спасачи іноді батьківщину від великого нещастя, а з другого - в тихі часи політичного лихоліття вони не побояться безстрашно підняти свій голос проти шкідників та ворогів свободи".

Масарик все своє життя працював, навчавучи свої думки і погляди до поглядів Палацького, Гавлічка й інших "будителів" чеських. В своїй книзі "Чеське питання" в р. 1894 він про це писав: "Моїми національними вчителями є Гавлічек, Палацький, Добровський. Вважаю, що вони правильно зрозуміли смисел нашої історії і тому на їх основі можна продовжувати працю не сліпо, а розумно, з ясною свідомістю наших національних обов'язків, що випливають зі змислу нашої історії. Відродження не буде і не може бути іншим іншим, як себебізначенням та усвідомленням "Творчісъ питання федерації з Австрією, Масарик таєм к писе:

" Програма Палацького є досі правильна. Ця програма приймав без великих застережень. Не тому, що не умів креслити мапи, а тому, що я досить уважно студіював історію і з неї тому навчився. "

Автор "Націоналізму" обвинувачує Драгоманова та інших провідників нашого відродження в тому, що мовляв їхній націоналізм був "диктований лише порадами розуму", а не почуттям. Цікаво, що Масарик в тому ж "Чеському питанні" висловлюється цілком в дусі Драгоманова. Так він пише: "Для мене чеське питання є питанням долі цілого лідства, питанням моєго сумління. Сьогодні нікому не можна прищепити національної свідомості без глибокої філософської основи, а ще менше тим, хто по праву чи без права стоїть на стореді національній".

Можна собі уявити, до категорії яких "провансальців" попав би Масарик, коли судила йому бути українцем! Правда, нема нічого дивного в тому, що власне Драгоманов, цей найосвіченіший з ідеологів старого українства, став предметом найлютішої злоби з боку наших сучасників "навадників". Свого часу навіть Масарик (пригадаймо історію Краlevodворського рукопису в кінці 90-х років) був охрещений чеськими "патріотами" як "зрадник народу" за те, що безстрашно боровся проти панування в національному житті неправди, сліпих інстинктів, а не розуму. Але ми пішли ще далі: ми м'єртвих оголошуємо "поза законом"!.

Автор "Націоналізму" докоряс також Драгоманову та іншим за їх "універсалізм" та "космополітизм". Але хіба відома теза Драгоманова: "Космополітизм в ідеях і цілях, національність в ґрунті та формах культурної праці" відрізняється чим від тези Масарика: "Поміж народністю та міжнародністю нема противенства, а навпаки згода: народи це природні органи лідства". Нарешті сам творець німецького націоналізму Фіхте, на якого лябити посилатися автор "Націоналізму", цілком в дусі Масарика не бачить ніякої суперечності між патріотизмом і космополітизмом, вважаючи, що космополітизм і патріотизм відносяться один до другого як рід до виду і навпаки: космополітизм це стремління досягнути лідського добра в лідському гої, а патріотизм - стремління здійснити ту саму мету навпаки перед в своїй нації (Der Patriotismus ist kein Gegenthalt).

В ті часи, коли Масарик писав своє "Чеське питання", серед чеського суспільства було не мало тих, що також захоплювалися "інстинктами", а не розумом. З приводу цього Масарик писав там же: "Сьогодні в політичних

та журналістичних колах з захопленням посилається на т.зв. національний здоровий інстинкт, на стихійні і подібні сили нації: оскільки політика є питанням сили, цей т.зв. національний інстинкт є дуже дорогоцінна політична сила. І ми можемо радуватися як що маємо тих сил як найбільше. Але згідно з окремими психологами інстинкт мусить служити разумові, цілям. Тому, хто покликався на наші національні інстинкти, той мусить ті цілі мати, якщо не вірити, що сліпі інстинкти самі собою ведуть до цілей, про які ми навіть знати не мусимо (хіба це не те саме, що проповідує автор "Націоналізму": "пристрась, яка не знає жадних" чому"? І. М.). Сьогодня така віра в політичний та історичний випадок є дуже поширенна. Я ті не піділяю і вважаю за велике зло, а виновникою про стихійні і подібні сили здебільшого є свідоцтвом політичної та національної несвідомості та неосвіченості... Без твердого разуму ми не зможемо уникнути плутанини і в реальні речі морального підупаду, а підували ми вже так далеко, що починаємо вже сперечатися про те, чи нам потрібні характери чи ясні голови".

Ці слова надписані ніби сьогодня, хоч з того часу минуло 40 років! Ні, автор "Націоналізму" проповідує нам не "нову ідеологію": вона така ж стара, як боротьба між свободов і насильством.

Закінчуєши огляд ідеологічних поглядів своїх попередників — Добровського, Колара, Палацького, Гавличка, Масарік в своєму "Чеському питанні" пише: "Вважаю політику за дуже важливу річ, але для народу не за головну: головна й перша наша турбота мусить бути про політику знутрішню, про моральність та освітній поступ суспільства. Наша політика тільки на цій ширшій основі культивувати програму може бути успішна". І далі: "Я укажав, що гуманітарні ідеї ми нав'язали на свою м. нушина і що гуманітарна програма дає зміс і санкцію всім іншим національним змаганням. Гуманізм є наша остаточна національна й історична ціль, гуманізм є програма чеська... Гуманізм не є сентименталізм, а практика і знову праця".

Така була національна ідеологія у чеських будителів і так ставилися до неї ті, кому пощастило збудувати державу, що користується величими симпатіями в цілому світі. Я навмисне навів ці довелені витяги. З них ми бачимо, що ніяких теорій панування "слівних інстинктів" у каменярів чеського відродження нема й сліду. Панчаки, всіди бачимо у них ті самі ідеї свободи, рів-

ності, братерства народів, вселівського поступу, моралі, гуманізму і т. д. - ідеї, проти яких автор "Націоналізму" оголошує війну не на життя, а на смерть. Всіди бачимо, що минула доба нашого відродження мала ті самісінські ознаки, що й початкова доба відродження у Чехів. Як у чехів, так і у нас це не була доба занепаду, лише доба відродження у власному змислі слова, доба перших після пробудження кроків і чинів в напрямі самопусувідомлення і самопізнання перед тим як почати дальшу боротьбу за свою остаточну ціль. Це не була доба "постепеновців" та "провансальства" в тому змислі, як Іх розуміє автор "Націоналізму", а доба можливо для нас тепер мале зрозумілій, а тоді найменосхіднішої, головним чином культурно-освітньої роботи, що завжди характеризує собою початкові стадії відродження поневолених народів і що часто у багатьох народів в цю початкову добу ототожнюється з завданнями національними. Революційні кроки у нації, що відроджується, починаються пізніше, вже на ґрунті цієї початкової підготовчої праці. Так було у багатьох інших поневолених народів, так було у нас. Не нормальний, природній розвиток. Тому "перевага розуму" та "занедбаність волевого імпульсу" тут ні при чім. В ті часи Україна ще не мала ані своїх шкіл, ані своїх книжок, ані преси. Все було заборонене. В таких обставинах, коли навіть за думки про автономію та федерацію ледби гисіли на засланні (пригадаймо Шевченка!), про які більш революційні національні завдання можна було говорити! Очевидно, коли б це залежало лише від "волі" та "характерів", то Іх у нас напевно не забракувало б. Адже не "покаявся" Нечченко і безстрочно піков на заслання!

Все це так ясно! Неласно лише авторові "Націоналізму", що глупає з таких понять, як "закони соціального розвитку", "еволюція", "хід подій" і т. д., що проповідує свій "інший погляд" на справу всупереч розуму та фактам.

Масарик міг би також "рознести" ідеологів початкової доби чеського відродження, назвавши їх миротілами "постепеновцями", що крім освітнього ідеалу нічого не мали, не були революціонерами, стояли за мирні способи боротьби, проповідували гуманізм, єдність народів, федерацію в Австріїв і т. д. і т. д. Масарик цього не зробив. Як завжди, так і тут його підхід до справи науковий, безсторонній. Він ніколи не робив "критики ради критики".

Панр. про революцію 1848 р. він одверто писав: "ми були для великої доби ще за малі ". Але ріжниця в способі оцінки своєї минувшини у Масарика і у наших проповідників нового "національного духа"! Для Масарика "постепеновці" Палацький і Гавлічек - не ідеологи упадку, провансальства, а величні вчителі й батьки народу. Масарик учився у цих своїх попередників і взагалі в багатьох відношеннях іноземними слідами.

І Масарик не помилкися. Історія чеського визволення блискуче підтвердила правильність його, по якому він пішов. Від засади Палацького, що "вільними можуть бути тільки освічені народи" Масарик ніколи не відступав. Ідеалам гуманізму він лишився вірний до сьогоднішнього дня. Так в свою першу президентську послані, він ніби остригаючи тих, що захоплюються "інстинктами", між іншим сказав: "Самостійність не втримає народу, народ мусить утримати самостійність, а цього може досягнути тільки його мораль і освіта".

Про українців Масарик якось сказав: "Дай доказуть, що вони все дозріли"! Фраза, що кинута не на вітер. Навчи перед собою приклад чеського визволення, не треба доводити, що народ, який 200 років перебував у неволі, очевидно потребує не один і не два роки для того, щоб знову стати на власні ноги, відродитися культурно, господарські, соціально. Націл, що втратила всі свої вищі верстви, не в стані відродити утворити потрібні кадри інтелігенції, опанувати міста, перебрати до своїх рук промисл, торговлю і т. д. До того часу, крім всебічного культурного, господарського і т. д. піднесення нам кілької теорії "сліпих інстинктів" не помогуть.

Драгоманов цілком слухно закликав українців до того, щоб "поправити все те лихо, яке зробила нам доля, узвівши нам історичний поступ на всіх ділянках життя: державного, громадського, господарського, резумового". Як явиця з глибокою історичною та соціологічною освітою, він бачив краще ніж автор "Націоналізму" дійсні причини відсталості української нації і тому кликав українців до "страшної праці - поправити страту Україновів всіх голодних сінок і гарів з їх культурою, ремеслом, більшою рухливістю, вільним духом, сміливими виступами словом і ділом проти всякої неволі і неправди громадської".

Хіба ці завдання, що Іх Драгоманов висуває ще тому 50 років, ми хоч па половину виконали? Хіба вони ще й досі не стоять перед нами як найактуальніші? Не, теорія

" все або нічого ", з яким автор " Националізму " підходить до оцінки нашого минулого, годиться для богословів, а не для політиків.

Хоч наша дореволюційна доба дала нам величого поета Тараса Шевченка, але очевидно не вона могла " поставити на порядок денній " українське питання. Це могла зробити тільки революція. В порівнянні з чехами наша революція зацінилася мало не на 70 років. З тим більшою силовою вона повела нас вперед. У чехів ще в 1907 р. сам Масарик залишився федералістом, у нас вже на десятий місяць революції була проголошена " Українська Народна Республіка " і почалася збройна боротьба на її захист. Хіба це не величезний поступ ? Протягом двох - трох років революція зробила більше, ніж увесь наш попередній рух за ціле століття. І все ж ми власної держави не збудували. Чому ?

Тому, що " поправити все те лихо, яке нам зробила долина, узвівши нам історичний поступ на всіх ділянках життя " - це дійсно " страшна праця ", це завдання, якого ми ще не виконали.

І коли автор " Националізму " пише, що причинов " наших останніх катастроф " було не щось інше, як "не доровинення емотивного перекладу ", тобто брак захоплення ентузіазму і т. д., то він глибоко помилляється. Він забуває, що ми масно за собов такі події як Крути, Протиготоманське повстання, Зимовий похід, Базар, наречі цілу боротьбу років 1919 - 1921 з безконечними перипетіями на фронті, з масовими повстаннями селян і т. д. Хіба там бракувало ентузіазму, запалу ? Хіба бракувало фанатизму, романтизму ? Хіба сини українського народу не гинули там сотками й тисячами з безмежновівіров в своє співзу ? Все це було. І все це пам'ятає ще живі учасники цих подій. Але коли там чого й бракувало, то не почувту, а навпаки - розуму, бракувало людей, свідомих національної підготованих для виконання дуже складних та тяжких за вдань будування сучасної держави, таких людей з " переважною розумом, а не інстинктів " (пригадаймо лише наших різних "стаманів") там дійсно бракувало. На всю Україну їх була жменька. Не вистачало людей для виконання найнеобхідніших функцій для ведення боротьби.

Як колись Чехія ^{як тепер} Україна не була ще готова для великих подій. Хоч революція підняла прапор незалежності України, але ми ще були недалеко від того " первісного " стану, в якому нас застала революція. Ми гинули героїчно в боях з ворогами України, але через загальну непід-

тут заність ми терпіли катастрофу за катастрофов. Мало мати велику ідею хоч би й свіяну революційним патосом, треба ще мати великі організаційні сили, щоб її зправді здійснити.

І ці сили зростають. Тільки сліпий не може бачити, що минуле вже за нами і що часи кволового дореволюційного життя минули назавжди. Ми не "зупинилися на примітивнім щаблі розвитку". Де неправда: революція вивела український народ на шлях буйного розвитку.

- - -

Якого х національного ідеалу мусимо додержуватися в нашій дальній визвольній боротьбі? Що саме муєтися бути нашою провідною ідеєю в боротьбі за незалежність та кращу будучину нашого народа?

Автор "Націоналізму" пропонує нам свій "новий світогляд" національний.

Як маємо до цього поставитися? Чи справді українська нація після всього пережитого потрібує і оновлення національного ідеалу і якого саме?

Можна з певністю сказати, що навіть коли прийняті деякі засадничі думки автора "Націоналізму", то й токіякого нового світогляду чи ідеалу нам шукати немає потреби. Нової ідеології чи світогляду може шукати собі нація, що не має ані такого минулого ані такого сучасного, як має нація українська. Ми бачили, що українська революція, продовжуючи та поглиблюючи змагання нашої дореволюційної доби, поставила на порядок денній ідею незалежності України, про яку говорить і автор "Націоналізму". Ця ідея об'єднує всіх нас. Незалежно від наших політичних напрямків і т. д. Ця ідея не може не об'єднувати всіх свідомих елементів нації, поки не добута національна незалежність, маєть бони об'єктивні загально-національні завдання, завдання аничлення чужонаціонального гніту. Про це всі ми пишемо й говоримо, в цьому все сходимося. Це той момент, в якому у нас немає розходження. Так в чому ж справа?

Справа в тому, що автор "Націоналізму", як ми бачили, змагається довести, що українська нація не спромоглася на незалежну державу в минулому столітті, не спроможеться й надалі, аж поки в своїй визвольній боротьбі не стане керуватися "безмотивною" волею, інстинктами, а не розумом. На його думку, тільки сліпий фанатизм, що не знає жодних "чому", тільки брутальне на-

сильство, диктатура "меншості" над більшіством, дух нічим не обмеженої національної ненависті, винищення всіх сучасних рухів, за'язаних з ідеями свободи, рівності, всесвітнього добра, правди і т. д. - ось той єдиний спосіб, та єдина зброя, за допомогою яких лише на думку автора, можна збудувати українську державу і зробити наш народ вільним і великим.

Читася це все і просто дивуєся: чи автор свідомо анується з нещасного читача чи й сам не розуміє того, про що власне пише. Справді, адже сам автор визнає, що ніяка велика ідея не може перемогти, коли вона рівночасно не служить поступові і т. д. Але хіба це служення поступові, ще "змінення існувчої культури і цивілізації", "окциденталізм в культурі" і т. п., про які говорить автор, як про необхідні елементи української національної ідеї, повинні полягати в політичному примітивізмі, в дикунстві й варварстві, що позертає нас до часів середньовіччя, а Іх "орденами" замість партій, з Іх стогоном народніх мас під гнітом феодальної "меншості"? І хіба Фіхте, на якого посилається автор, в такому змислі розуміє "вічне" в житті нації, коли говорить, що великі рухи перемагали лише тому що "захоплювалися вічним"? Можна напевно сказати, що ніякі "темні інстинкти" не поможуть нам ні державу збудувати ані впорядкувати свої внутрішні взаємовідносини, ао - крема взаємовідносини з національними меншостями на Україні. Захоплення автора "європейсько-американським" цивілізацієвим вовсім не в'яжеться з Його проповіддю чистої віялітчини. Одна річ бути прихильником Твердої, ясної і розумної національної політики, лібити дисципліну та відповідальність в громадській та державній праці, проти чого не можна нічого сказати, і друга річ - брати за зразок "вождів" типу - Іван Грозний, Ленін, Мусоліні, Гітлер і т. п. Де ж тут "служення існувчій цивілізації", де тут "окциденталізм" в культурі"?

Нарешті, - й це найголовніше - коли вже дійсно від таких, з дозволу сказати, "ідеалів" визвольної боротьби, до яких кліче нас автор, залежить доля українського народу й Його будучина, то він мусив би довести читачеві, що справді лише такі, а не інші ідеали та способи переведення Іх в життя відповідають нашим українським відносинам, вдачі нашого народу, Його традиціям і т. п. Інакше для чого ж тоді цілі сторінки в книзі списані про те, що, мовляв, українська національна ідея "мусить черпати свій зміст в тайниках народної психіки", в "традиціях народніх" і т. д., а разом з тим в цілій книзі ані слова

нема про те, які ж в дійсності є ці "тайники" української народної психіки, ці "традиції", і про які національні ідеали вони нам говорять.

І таков методом абсолютної абстракції, чистої фантастики, повної відірваності від конкретного українського життя, лише за допомогою численних цифр в творів найрізноманітніших авторів, що годяться для доказу яких хочого думок, збудована вся книга "Націоналізм". Даремно будемо шукати в цій книзі хоч яких будь даних про український характер або українські традиції в минулому чи сучасному для підтвердження думок автора. Ніде цього немає сліду. Говорячи про необхідність пристосування цілої нашої ідеології до вдачі і психіки нації, автор в дійсності нічого цього не робить. Все своє, українське він, як ми бачимо, забрахував безоглядно. Тому він залишився без відправної точки, про яку говорив. Тому його "новий світогляд", "новий національний ідеал" повисли в повітрі і не мають під собою українського ґрунту. Автор ввесь час поринут в абстракціях, із яких розуміється української ідеології не збудуєш.

Це головна, фатальна суперечність в твердженнях автора, що зрешті низить цілу його концепцію в самій основі. Яка ж це українська національна ідеологія, що ніколи не вплетена в українську дійсність, хоч автор ясно сам заявляє, що "нація в традиціях шукає свою відправну точку", що "для того, щоб національний ідеал був ясний, треба його відрізняти і протиставити тому, що йому противне" і т. д., чого мовляв "українство ніколи не робило". І чому це у нас на Україні повинні панувати не свобода і лідяність, а насильство, не народоправство, а "ініціативна меншість", не розум, а сліпі інстинкти і т. д.? Хіба ж цьому не супоречить наша минувшина як і сучасність?

Автор не дає на це ніякої відповіді та й не може власне дати. Відхрестившись від усіх українських ідеологій як минулих так і сучасних, змінивши при цім все в одну купу, копиувши ногов самого Тараса Шевченка, він поставив себе в таке положення, при якому не було іншого виходу, як написати "Націоналізм" без національного змісту.

Коли Масарик в своєму "Чеському питанні", виходячи з правильної постановки чеської проблеми, дав чехам

цілком існо означений ідеал - гуманізму. то ніжного українського ідеалу автор "Націоналізму" зам не діє. Годувчи весь час читача загальними та абстракціями, він зрешті заговорив про сувереність та "імперіалізм", про вільну церкву й окциденталізм в культурі, про вільну ініціатику в економічному житті тощо, як про конкретний український ідеал. Але хіба під цим " конкретним " ідеалом, що збудований " поза простором і часом ", не можуть підніматися інші нації, скажемо, наші північні або західні сусіди, тобто Москва або Польща ? Так саме автор говорить про необхідність " всеобіймачого " характеру української ідеї, розуміючи під цим ідеєю спанування економічного і політичного нації ніби кожна свідома нація не прямує в першу чергу до спанування у всіх ділянках свого власного життя. Нарешті автор говорить як про "універсальний" елемент української ідеї про запевнення того "вакуума" між Європою і Азією, що утвориться в наслідок ослаблення Росії та Польщі. Знову це загальна фраза на вір тої, що мовляє вода мокра, бо саме собою Україна існувала й існуватиме між Європою і Азією, а не десь в Африці чи на островах Індійських. Одне з двох: або автор не мав говорити про ідеал, який би "відрізнявся" від ідеалів, нам противних", або коли вже заговорив про це, то мусів би такий ідеал дати. Нічого подібного автор нам не дав. Він заплутався в суперечностях. На цьому пометилося те, що він зрешті звіддав, які сам же визнав.

Щоб краще розібратися в тій плутанині, яку дає автор "Націоналізму" в поняття українського національного ідеалу, спробуємо ж в загальніх рисах призвіти до правдивих "тайників" нашої національної психіки та наших традицій. Чи ці "тайники" справді диктують нам ті "ідеали", які так плутано проповідує автор "Націоналізму" ?

Я вже винакдаю, що Полтавська катастрофа р. 1709 своїми наслідками ^{дуже} нарадує чесаку катастрофи на Вільні Гори р. 1620. Але треба сказати, що й причини цих обидвох катастроф мають надзвичайно велику аналогію. Ми часто ідеалізуємо деякі періоди нашої історії, зокрема Ідеалізуємо добу гетьмана Мазепи. Культ Мазепи є оправданий, оскільки дивитися на нього лише на символ самостійницьких змагань українського народу. Але є ще інший бік справи. Ми мусимо усвідомлювати собі криваві зусилля минулых поколінь, щоби знати як іти даліше до тоУ самої мети".

щось доказати, то він ^{не} узвіртністю

Якраз доба Мазепинського гетьманування хова в собі найголовнішу причину нашого двохсотлітнього занепаду. Не тому, що Мазепа разом з Карлом XII був розбитий під Полтавою, але тому, що ця його невдача була лише завершеннем тої внутрішньої політики, якої він додержувався ціле своє гетьманування. Ця політика зводилася до плекання української пляхти коштом інтересів широких народних мас, в першу чергу селянства. Проти Мазепи в народі була поширенна велика ненавість, як проти ворога тодішнього "національного ідеалу"-козацької й селянської свободи. Тому що Мазепа не війшов за тодішим національним ідеалом, яким жили широві народні маси, цей гетьман став дуже непопулярний у народі. Національним героєм в очах народних мас був Семен Палій, і це й досі чуємо в українських народних піснях від Карпат аж до Кубані.

Наслідки такої політики і золяції від народних мас почали давати себе в знаки ще до Полтавської битви. Хоч перед Полтавським боєм Мазепі вдалося приєднати до свій бік Запорозьку Січ, але сили українські були фатально роз'єднані. Досить того, що своїх старшин Ніс і Галаган преріходять на сторону московського війська, якому арадницькі віддають Батурина та ренту Запорозької Січі. З другого боку повернутий з Сибіру Палій разом з москвлянами йде проти Мазепи. Народні маси були байдужі до Мазепи, а то й ворожі до нього і з рішавчий мент за гім не пішли хоч вони ненавиділи й Москву. Неважно від інших несприятливих умов Полтавська катастрофа в першу чергу була підготовлена політикою пічеводження українських мас своїми їх українськими панами. Так трохи пізніше небажене панування польської пляхти привело до занепаду Польщі.

Політика Мазепи була порушніям козацьких традицій рівності і свободи навіть у самій "еліті"- в козацькім упривілейованім стані. Під стягом цих традицій проішов повстанський рух Богдана Хмельницького, що вийшов з Запорозької Січі й залишив в народній пам'яті нестерті сліди. Досить пригадати такої великої ваги документ, як конституція гетьмана Пилипа Орлика з 1710 р., що була написана вже після смерті Мазепи з її висадами свободи парламентаризму, щоб переконатися, який глибокий слід в народній психіці залишила ця доба. Між іншим в цій конституції було сказано, що попередні гетьмани присвоювали *sodis* свою владу на зразок московських царів з їхнім правилом " *vis volo, vis iubeo*" і я так хочу, так наказую" - немалим для простого народу отягощенім".

В таких умовах було невільно рвати з українською дзиністю і заводити перладки на вір тодішніх московських і польських. Во коли навіть стара держава Польща

дійсність і заводити порядки на звір тодініх московських і польських. Во коли навіть стара держава Польща загинула від подібних порядків, то тим більше історія мусила помститися на українсьокому гетьмані.

З уваги на все це, нам не вільно "творити" собі національні ідеали без огляду на "криваві смагання наших минулих поколінь". Доба Хмельницького і Мазепи - це є власне та доба де ми мусимо шукати "відправну точку" для свого національного ідеалу.

Не абстрактно з власної голови чи з голови чужих нам "героїв" мусимо брати зміст для нашого національного ідеалу, а насамперед в фактів нашої української дійсності як минулоГ, так ще в більшій мірі сучасної. А ця дійсність нам виразно говорить, що традиції свободи і рівності з козацької доби живуть в нашему народі і ніколи не зимирили. Хіба українські поети та письменники починаючи від Котляревського і кінчавчи Шевченком, Франком та іншими, не говорять нам в один голос про справжню живучість в нашему народі цих традицій?

Очевидно, ані Котляревському ані Шевченкові не можемо відмовити в досконалому знанні психіки нашого народу. Не бракувало цього знання також передвищників нашого національного відродження Сковороді, що мав вплив на творчість Котляревського. Сковорода, цей український Сократ, ціле своє життя провів серед народу, проповідувчи вищі моральні почування, любов правди, добра, освіти. Численні приповідки та псальми Сковороди, що перейшли й забереглися в народі, свідчать про те, що ідеї гуманізму та народолюбства, які він проповідував, знаходили дуже вдачний ґрунт в психіці та світогляді народньому. Розуміється, для автора "Націоналізму" навіть найреальніші факти, коли вони не відповідають його "теорії", є нічо. Тому він не хоче знати Сковороди, Йому дайте Саванаролу! Та що там Сковорода! Хіба сам Шевченко не такий самий "постепеновець" та "провансальєць", як і інші? Це ж він писав на адресу панувчої еліти: "Схаменіться, будьте льде!" Це ж ідеал лідянності, гуманости, а якого так глувують назі "націоналісти".

Чи автор "Націоналізму" думає, що й тут "тайники національної психіки" ні при чим? Що Шевченко захоплювався величими ідеями міжнародного братерства й людянности, будучи відірваний від цих "тайників", тобто в супереч психіці та вдачі народній? Так де ж тоді Іх шукати? У Леніна, Мусоліні чи Гітлера? В кожному разі автор ніде ані словом не старається довести беспідставність невгодних Йому думок чи поглядів від ірраціональності їх від українського ґрунту. Коли Йому треба

щось доказати, то він не звертається до академії української

дійсності, а просто вільче на допомогу чужих авторів, і на тому кінець. Чому ідея єдності народів, що свого часу, під впливом французької революції, пройшла через всю Європу, знайшла у нас на Україні вислів дуже подібний до чеського (Колар, Нафарик та ін.) і зовсім відмінний від російського або польського? Автор "Націоналізму" цим не цікавиться. Великі вселенські ідеї йому просто не до вподоби от і все. Тим часом жіба випадково, що українське демократичне "славянофільство" Кирило-Методієвських братчиків - Шевченка, Костомарова і др. рішуче відріжнається від польського аристократичного славянофільства Міцкевича, або від православно-царєславного російського славянофільства Хомякових?

Само собов, великі ідеї добра і людяністи, свободи і рівності можуть декому не подобатися, але то річ інша. Важно те, що ці ідеї є ідеїми за їх, що вони з'явилися у нас на нашому українському ґрунті, що вони корінятися в особливостях наших традицій і цілого нашого народнього побуту.

І скільки б ми не аналізували також наших пізніших ідеологічних течій, що існували перед або під час цієї революції, всюди побачимо одне: у нас приймалися, росли й розвивалися лише ті течії, що відповідали духові та вдачі нашого свободолюбивого народа. Цим пояснюється протибоязницький характер України від самого початку революції. Болішевизм, як продукт чисто російських відносин, що має свою "відправну точку" в деспотичних традиціях самодержавних царів, не мав і не має на Україні ґрунту. Все до революції на Україні, у відрізнення від Росії, серед соціалістів мав перевагу меншевицький, а не большевицький напрямок. Як колись ідея єдності славянських народів, принесена до нас з Західної Європи, знайшла у нас інший вираз, ніж у росіян, так тепер світова ідея соціалізму набрала у нас форм соціалізму демократичного, західно-європейського, а не насильницького московського "мирі" і "спільногого жотелка".

Даремні зусилля наших зовнішніх, як і внутрішніх "опікунів". Вони на Україні запанують свої, а не їх воля. Як большевикам, не аважаючи на все, не вдається прищепити українським масам чуху їм психіку і чухі порядки, так ідеологам нового насильництва не вдається змінити дух і традиції нашого народу. Ні большевизм, ні гітлерізм, ні мусолінізм, цей большевизм наливорот, не можуть мати ґрунту в нашему народі з

Його віками незвикоріненов любов до правди, добра, рівності. Ні диктатура большевицька, ні диктатура фашистська не відповідає "тайникам" української психіки, ворожі духові нашого народу, його традиціям, цілій його вдачі. Як большевизм став можливий у нас тільки як сила чужа, спущаційна, так в діщому винадку, лише шляхом насильства з боку може прийти до нас нова чужа сила - фашизм. Але сам український народ так само як тепер провадить боротьбу проти большевизму, так буде боротися й проти фашизму. І тому не плакати ми мусимо, як це робить автор "Націоналізму", а тільки радити з того приводу, що на нашому українському ґрунті дійсно "чини Леніна або Мусоліні є цілковито немислимі".

І безперечно, найбільший злочин, що його поповнюють наші апологети чужих "чинів", полягає в тому, що вони руйнують національну психіку й дух української молоді, відривають її від реального українського ґрунту, кидаять її в обійми чужих традицій, поверхового дилентатизму, небезпечної еклектизму. Цей еклектизм виявляється один день в наслідуванні одних, другий день - других "світоглядів", сьогодня захоплюємося "чинами" Леніна, завтра "чинами" Мусоліні або Гітлера, словом хаос в голові і в поглядах. І ця вся мішаниця чужого, без власного національного аміstu, на мові їдеологів чужих чинів зветься "чинним націоналізмом", "новою українською ідеологією", збудованою на основі "тайників" національної психіки. Хіба це не мусить враті вести до ослаблення життєвих сил нації? Хіба в основі цього не лежить той: либо - як с антиукраїнськими по-ляд автора "Націоналізму", що мовляв дотеперішній український рух - це лише що українська нація - це свого роду tabula газа на якій "ініціативна меншість" з розвиненим "волевим імпульсом" та за демоном "творчого насильства" може по своєму смислу малювати які завгодно варії?

Ні, такого "ідеалгіф" український народ не пітребує, бо часу нашого визволення вона не наблизить, ^{навпаки} а віддалить. Ідеологія, яка не відповідає духові нашого народу, не може бути нашою національною ідеологією. При всьому рішавчому значенні для нашої боротьби сучасних відносин, очевидно, що наша національна ідеологія, в інтересах цієї боротьби, мусить також виростати й випливати з нашої власної історії та традицій, що досі живуть в народі і тому є не тільки нашою минувшиною, але й нашою сучасністю. Їх росіянин та пеляки навязують своє сучасне до традицій Івана Грозного, Петра I

або до традицій панування упривилегованої "меншості" - шляхти. Це їх традиції, а не наші. Ці традиції носилить за ініту чи в формі самодержавних деспотів, чи в формі панувчої меншості - насти завжди відріяли нас від наших північних та західних сусідів і ніколи не в'язалися з традиціями та вдачею українського народу. Сама трагедія Мазепи, що спинився під Полтавою напівсамотній, без активної підтримки з боку народних мас, як ми бачили, була можлива тільки на ґрунті живучості в нашому народі своїх народоправних традицій, а не традицій насильницьких, московських або польських. Так було в минулому, так і тепер. Двохсотлітній гніт московський, як почала сучасна революція, не убив власного духу в нашому народі, не згасив в ньому стремління до рівності й свободи проти всякого гніту й насильства не знищив в ньому того, що завжди було властивістю України: що й надалі допоможе їй вийти на шлях власного розвитку на шлях своєї окремості ролі в історії цивілізаціонного ладства.

Тому нам не по дорозі а ідеалами авійської псевдо-цивілізації та її подібних... Нам більше по дорозі а ідеалами західно-европейської культури, зокрема і ідеалами тих народів, історія яких дає нам приклад, як може поневолений народ під пропором демократії здобути самостійність і її аміцанті.

Тому не наслідуванням чужих взірців деспотизму та варваризму, а пленням власного ідеалу свободи і рівності ми можемо визволити свій народ і вийти на історичну арену культурного ладства для справжнього служіння своєму і вселюдському поступові. Як в часи Хмельницького Україна була виразницею поступових ідей свободи проти феодального поневолення, так, тепер вона мусить стати форпостом західно-европейської цивілізації проти ^{варських} диктатур усіякого типу.

Тому не жалюгідні еличі різних гробокопателів в революційних рухів, що завжди визначається своєю обмеженністю та тимчасовим характером, а велич ідеалів загального добра й правди, що оспівані нашими найбільшими поетами Шевченком та Франком, повинні бути вищим ہмістом нашої української ідеї, ідеалом наших національних амбітань, про які ще колись Вольтер писав, що "Україна завжди амагала до свободи".

Ми не мусимо забувати що за сучасних відносин на Україні і в цілому світі, коли широкі народні маси прийшли до активного суспільного життя, коли величі ідеали

перебудови суспільного ладу починаєть опановувати світ, як колись ідея християнства, у країнський національний ідеал свободи і рівності с разом з тим ідеалом соціальним і вселедським. Тільки ця дійсно велика і вічна ідея, що ав'язує насне сучасне з минулим, що в'єднує нас з кращими традиціями цілого ладства, може запалити українські маси і повести їх на боротьбу за країну своє долю, за свою національну й ладську свободу .

І. М а з е п а.

З ПРЕСИ.

Політичні обіданки "приватної особи".

Відомий український учений - геральдист пан І. Токаржевський - Карапетович, як виявляється, не обмежує своєї діяльності тільки виникненням шляхетно народжених предків для тих українських політичних діячів на еміграції, що перебувають під проводом "заступника голови директорії та головного отамана українського війська і флоту" п. А. Лівицького. Поза геральдикою п. Токаржевський також займається політикою. Що це так, переконуємося з його розмови з редактором варшавської газети "Кур'єр Поранні" з 26 січня 1933 року. Звертаємо увагу на інтерв'ю п. Токаржевського виключно з "журналістичного обов'язку". Адже ж замітка в ч. 11 "Соціал-Демократа про розмову п. А. Лівицького з кореспондентом римського "Осерваторе Романо" під час сумнозвісної "пацифікації" "Галичини, викликала з боку паризького "Триауба" невдоволене зауваження, що кіси то п. Лівицький не називав Східної Галичини "Східнов Малопольщев". Дивне, спростування! Наукілком байдуже, як називав підсунутий поляками до п. Лівицького італійський кореспондент Галичину. Але нам зовсім не байдуже, що саме сказав тоді п. Лівицький по суті. А по суті все вину за пацифікацію п. Лівицький у тій сумній розмові складав на комуністів, хоч самі ж поляки проголосували що пацифікації роблять за саботажі, які по-

чало УВО (фактично, саботажі, роботи засобів масової пропаганди та інформації) п. Лівицького було фактично виправданням "пацифікації", на що ми й звернули свого часу увагу наших читачів. Це суть, яку "Триауб" замовчувє, чи плаває до слів: мовляв п. Лівицький, не називав С. Галичкіні "Малопольщев"! хоч і не називав, але "Osservatore Rosso" пише, що називав.

Але вернемось до п. Токаржевського. П. Токаржевський заявляє, що він тепер "приватна особа" і не бере участі в політичній роботі". Він інформує польського журналіста так, що, мовляв, "президент Лівицький" (це новина, що ми все маємо і президента! Ред.) об'єднує усі українські політичні напрями, від представників крайнього соціалізму і до монархистів вилічно. Прекрасне інтерв'ю! Парти - від комуністів ("Крайній соціалізм" - це ж мабуть у всікім разі не Бавик і не Сікора!) аж до монархистів - все це "патріотично" піддержує "президента" і т. д. Словом - політична ідилія! Звичайно, можна було б на цю політичну гумористику зовсім не звертати ніякої уваги. Але, на жаль "особисті погляди" приватної особи" - п. Токаржевського мають занадто офіційний характер і йдуть так далеко, що від цих "поглядів" кожному свідомому українському громадянину стає як моторено. Адже п. Токаржевський проголошує: "Я був завжди прихильником українсько-польського порозуміння і вважав, що це порозуміння з огляду на загрозу від спільних небезпек варт з боку українського північного територіальних устрою". Здається, сказано цілком ясно! "Приватна особа", ні сіло ні пало, вискачує на Варшавськім грунті і аразуж обіцяє полякам "територіальні уступки"!?

П. Токаржевський висловив задоволення з того приводу, що мовляв, у Польщі мириться "Велика Ідея" (великими буквами .Ред.) з 1920 р. - про похід на Схід, на Україну, і що в польськім суспільстві зростає інтерес до українських справ. Це заявляє п. Токаржевський, після пакту про ненапад між Москвою та Варшавою і після всього того польсько-московського дипломатичного порозуміння коштом України, що почалося в Ризі 1920-21!

Що скаже "Триауб" з приводу цих "особистих поглядів" "приватної особи", яка, як усім відомо, стоїть дуже близько до "президента", "голови ради міністрів" і до всього іншого церковного права й автокефалії закордонних ділчів " "державного центру" в Варшаві та в Парижі.

Адже "Кур'єр Поранні" зазначає, що п. Токаржевський відбиває "погляди величезної більшості української полі-

тичної еміграції"! Ясно, що це, лагідно кажучи, "маленьке перебільшення" в дусі пана Ноздрьова із "Мертвих Душ" безсмертного Гоголя: Ноздрьов, як відомо, показувач Чічікову своє землі, також землі сусідів-поміщиків назвав своїми. І наші закордонні Ноздрьови, як відомо, претендувуть не менш як на 85% української еміграції, ака мовляв, іде за ними, за державним центром", не кажучи все про 100% населення Великої України. Так тоді нехай же ці вісімдесят п'ять відсоткові "провідники нації" скажуть зрозумілою мовою, що всин на всі 85% століть за "територіальними уступками" п. Токаржевського, а якщо ні, то чому мовчать і не протестують? Чи може не смітъ... страха ради польського?

Новий "гетьман України".

"До булави - треба голови", - казали українці в старовину. Але не так думав пан Іван Полтавець, той самий, що був келісъ в 1918 році в ролі бутафорного "генерального писаря" за не менш бутафорного "гетьмана всієї України" Павла Скоропадського. Скоропадський проголосив себе "дідичним гетьманом", щоб розважити себе й своїх добрих знайомих на еміграції. "Чим намі гірші ваних", - подумав Полтавець і теж почав називатися "українським гетьманом".

Звичайно, після промоції Полтавця на гетьмана 1926 року на всій Україні від Карпат і до Кавказу та й на еміграції навіть усі -

"корови від сміху за боки ввались,
сміялись бики до аненіли".

Але сталася така прикличка, якої не хдав мабуть і сам Полтавець. Його приятелі - Гітлер та Розенберг прийшли до влади в Німеччині. Жокна було сміятись, наприклад, з таких інформацій пана Розенберга, що знаходимо в його брошуру "Der Zukunftsweg einer deutschen Außenpolitik" (Будучий шлях німецької закордонної політики - Берлін р. 1927).

"Ця активна група (Полтавця Ред.) находитися під проводом бывшого ехоронца великої печаті під владовим гетьманом Скоропадського, гетьмана полковника Полтавця-Остриниці; избраного величезною частиною української

еміграції та представниками в самої Україні року 1926 ". (стор. 80). На ст. 96.п. Розенберг рекламиє Полтавця, як " найенергійнішого " українського політичного провідника і пророкує йому велику будучість (aussichtsreichste). Тоді, 1927 року, можна було сміялися.... Але тепер усім політично свідомим українцям зовсім не до сміху. Во Розенберг із приватної лідини став неофіційним керовником німецької закордонної політики. Це все не жарти. Україна дуже добре знає, що це значить накинутий чужов силов гетьман. Знала Україна гетьманів Тетеря і Бруховецьких, поставлених в ласки Варшави І Москви. знала також Павла Скоропадського, поставленого всльв Верліна. Очевидно, Розенбергам та Гітлерам кортить повторити експеримент Генерала Айхгорна з 1918 року !

Всій німецькій політиці з 1918 року і до сьогодні була й є русофільська. Німеччина піднімала й піднімала " едину неділіну Росію ", як це було і в ХІІ столітті. Але дехто в Німеччині думав: ну а як справді большевицький режим упаде ? (Гітлер цього не хоче, бо не давав би стомільйонових поезик Сталінові !). На всякий случай німецькі фашисти мають у кишенні " найенергійнішого " Полтавця, який " рад стартисти ".

Наші " націоналісти ", які так захоплено поглядають на Верлін, мусіли б трохи поворукити мозком: чому це фашистська Німеччина так висуває наперед Полтавця ? Чи не те саме тут, що в Польщі : масть " пожандних українців " навіть з старов добров фіризов у Варшаві, але одночасно тримається і пана Невного на Волині. І Німеччина - має Скоропадського в Верліні, але фаворизує пана Полтавця в Мюнхені. Є все на те, так писали полковники гетьмана Петра Дорошенка 1671 року до Лубені : щоб українці " одні других різали ".

Чи можна говорити про Розенберга та Гітлера, як прихильників вільної України ?

"Таємниці мадридського двору".

Не щастить, рішучо не щастить " перманентним " революціонерам в табору так званих " націоналістів ". По-чнуть робити " саботажі ", аж тут виявляється, що найбільшу охоту до саботажів показують самі польські замілевласники,

щоб набити свої хишені державним коштом; зроблять замах на поштовий уряд, для поповнення каси своєї організації, аж тут "діяч" ОУН і разом агент польської поліції Мотика виразно і ясно свідчить, що ці замахи -рівноважні з атаками "мотиків на сонце", бо через Мотика польська поліція знає наперед усе, що роблять і думавть усі українські терористи.

Власне кажучи, це є закон і правило в діяльності терористичних організацій, що в них пролазять провокатори. Державна влада має завсігди більші засоби на те, щоб обплутати тайну організацій своїми конфідентами. Бувавть випадки, що спритна поліція всаджує свого агента навіть у бої в у організації в терористичної партії, і тоді починається такі історії, як це було в російській партії "Національна Воля" в 80-х роках минулого століття, або як у бойовій організації російських есерів відомим Азефом. Азеф служив одночасно російському департаментові поліції і разом був активним "бойовником" партії соціалістів - революціонерів. Сам організовував політичні вбивства і разом з тим помогав поліції ловити "державних злочинців". Тім самим необмеженим довірям в обох боків, аж поки справа не розкрилася цілком випадково.

Німецька газета "Фоссіше Цайтунг" ще 10 лютого 1938 року вмістила депіс єврейського кореспондента з Варшави, який подає відомості про обставини вбивства Голувка. Німецький кореспондент пише, що він дізнався від українців, щоби Голувка збили члени УВО. "Разом з тим подається Докази, що в той час - тому більше року - польський поліційний агент був керовником терористичної роботи тієї української тайної організації на всю Галичину!" Кореспондент "Ф. Ц." зазначає, що цей командант УВО не був загально відомий польській поліції, а має зв'язок лише з одним польським комісаром - Іваховим:... "Він (командант УВО Ред.) був одночасно провідником найактивнішої революційної терористичної організації в Краї і в цій ролі поза вбивством Голувка має відповідати за кругло 12 дальших замахів - напади на поштові вагони, на урядові будинки і на поліціянтів у Дрогобичу, в Бориславі, Трускавці, замах на Львівський Ярмарок та інші подібні вчинки. Він був такий обережний чи необережний, що мав зв'язок тільки з одним високим урядовцем Львівського воєводства, який тимчасом рівною мірою був усунутий з посади і звільнений з антивної державної служби. Коли цей урядовець,

Ного начальник випадково раз не був на службі, то поліційна охорона цього шпіона перестала бути чинною. Його заарештували за участь в убивстві одного поліційного комісара ". "Фос. Ц." вказує, що всі замахи, в яких брав участь той українець - агент поліції розкривалися і кінчалися карами для учасників. Єдина справа вбивства Годувка не була розкрита. Як кореспондентові "Ф. Ц." пояснили з українського боку, убивство Годувка було персональною справою Івахова: " Цей урядовець був особистий ворог Годувка, який гостро виступав проти нього кілька тижнів перед своєю смертю на конференції урядової партії і хотів усунути його з посади ".

"Ф. Ц." з 21 лютого 1933 р. подає звістку, що арештований у Львові бувший командант УВО в Галичині, якому приписують участь в убивстві Годувка, називається Роман Барановський. Він буцім то служив Івахову.

Вже минуло кілька місяців після опублікування цих відомостей у Берлінській газеті. З причин цілком аrozумілих української преса в Галичині не може про це писати, бо польська цензура не дозволить. Во коли є хоть тільки правди в тому, що пише "Ф. Ц.", що за режиму диктатури Пілсудського можуть діяти такі діла, що поляки вбивають поляків у країні кими руками, то яке страшне світло це кидася на всеє устрій і відносини в Польщі !?

Але нас інтересує не польські, а українські справи. Як не ля, десь в захмарній височині між Стокгольмом і африканським Сагаром перебувають по саме нікуди законспіровані діячі "національного проводу", що так щедро жертвують молоде життя героїчних одиниць - Данилишиних і Віласів - на ту справу, яку вони називають "національною революцією".

Чому "провід" не скаже хоч одного слова пояснення в цій страшній справі - Барановський - Івахів ?

Як свого часу викрилася афера Азефа, то самі російські революціонери вважали за свою повинність виступити перед громадянством з заявами і документами в цій справі. Але український "провід" і "команда УВО" - мовчать !

Думасмо, що українське громадянство має право домагатися від них пояснень. Льдська кров не вода. Хто береться до цих крайніх засобів боротьби, бере на себе велику відповідальність. Хочемо знати правду в цій справі.

"Сумірк марксизму"

Бувший марксист п. Донцов кидав грім і блескавку на марксистів. В своєму "Вістнику" за квітень 1933 року п. Донцов намішав капусти з горохом і пропонує своїм "віряним" цьо страву. Стиль у Донцова високоторжествений. Він популяризує фашнам - гітлерізм голосними фразами: мовляв, в марксизмом "дасть собі раду витимарк сівський руз, що апеляє до духа (!), що стремить до морального переродження народу (?), що не зупиняється ні перед чим". (Оце правда! Ред.).

До якого "духа" апеляєть німецькі фашисти? П.Донцов, на жаль, не наводить найвиразніших місць із промов гітлерівців. Гітлер казав на процесі в Лейпцигу 1930 року: "Голови будуть котитися, так, голови покотяться".

Права рука Гітлера, твердішій міністр пропаганди Геббельс, казав нарах на вічах: "І одначе будемо вішати!"

Ще одна гітлерівська "зоря" - Грегор Штрассер заявляє "ми хочемо бродити в крові по самі кісточки".

Гітлерів міністр Рефер каже: "Ми віддамо марксистів та членів католицької партії на шибениці, на поїд крукам".

Здається, досить! Який чудовий " дух"! Яке прекрасне "моральне переродження народу"?

Цей " дух" п. Донцева дійсно "не зупиняється ні перед чим"..., навіть перед свідомим фальшуванням фактів і цитат! В українській пресі вже нераз був віданочений "хист" п. Донцова, щодо такого фальшування. Також у "Вістнику" продовжує він практикувати свої пристиджаторські здібності. Наприклад, цитує статтю Микити Шапова ля, який 1919 року проголосував, що для України слуха з Росією не странна, а навпаки бажана. Відомо, що пок. М.Шаповал, писав багато лісенітниць. Про це свідчить також, між іншим, і його "Ляхоманія", що зовсім не приносить чести, ні авторові, ні тим його однодумцям, що цю "наукову працю" вважали за потрібне видати після смерті Шапovala. Во звонь основана головним чином на перекручуванні фактів. Словом.. Донцовська манера й система! Донцов (бувший марксист!) цитує думку свого колишнього шефа-редактора з "Української Хати" (органу протимарксівського

в якім працювали п. Донцов і М. Шаповал в любій вгоді) і назвала "Марксистом"!

За днів же іліотів і неуків уважає п. Донцов своїх читачів? Дійсно, це обновлена сауїтська м'она раль, що для досягнення своєї мети "не зупиняється ні перед чим".

П. Донцов називав Шаповала "марксистом" цілком свідомо, хоч добре знає, що Шаповал і вважав все українське есерство - це українське видання російського народництва, що має своє коріння в теоріях Герцена, Бакуніна та інших "антимарксистів". Ще й доеї наслідники Шаповала залишили цитуєть твори Бакуніна гаджі "обличеній" марксизму. Але для Донцова Шаповал - "марксист"! Нацо "зупиняється" перед фактами? Тим гірше для фактів" - скаже п. Донцов.

Донцов пише: "Україна була тим народом, який своєму часу здогнав барієру між побідним російським большевизмом і щойно народженим большевизмом в Угорщині і цілій Європі".

Цікаво знати: хто ж зробив ту "барієру" 1919 р.? "Антимарксист" Донцов? Чи може п. Скородідський, яко му зірно служив Донцов 1918 року? Ні, ці "антимарксисти" проживали собі спокійно за кордоном, а пан Донцов навіть мав посаду в одній із місій української демократичної республіки, що в ІІ правителстві тоді прозід мали марксисти - українські соціальні демократи. Це факти! Але Донцовим треба писати "історію" так, щоб за всяку ціну зробити українських марксистів союзниками московського большевизму.

Треба, очевидно, писати не про "сумеркмарксизму", а про затміння розуму й совісти у деяких людях, що "не зупиняються ні перед чим" . . .

ЛІСТИ З УКРАЇНИ ТА ПРО УКРАЇНУ.

Школи й студенство. Настрої робітництва. Харчові спрахи. Селянство й безробіття. Кіно й політика. Література і політика.

..... Треба сказати, що не тільки молодь взагалі, а й студенти надзвичайно аполітичні, не кажу вже про те, що без охоти вивчають соціально-економічні дисципліни та слідкувати за міжнародним положенням. Також скептично відноситься до нашої дійсності. Тепер по вищих школах пройшла корінна перебудова. Як вам відомо, трохи раніше, з еволюцією зростом промисловості, була потрібна сила спеціалістів, і наші ВИШ і технікуми були тими інкубаторами, що сяк-так обтерли сморину, випускали тисячами інженерів, які не можуть справитись із сучасним устаткуванням та як слід керувати технологічним процесом. Тому тепер заведено строгу відповідальність за індивідуальну успішність кожного студента, а це приводить до великого відсівання за неуспішність. Після реформи ВИШ буде давати інженера широкої спеціальності, для чого навчання збільшено до 5 років. Та й взагалі проходить скорочення наукових закладів. Треба сказати, що тепер скорочується й будівництво, бо, як вам відомо, друга п'ятирічка має кліч - "засвоєння техніки". Характерне у нашім житті одне явище: вже пройшло більше як 15 років з дня жовтневої революції, встановлення радянської влади, що було зроблено волевою трудящих, - уже 5 років минуло з того часу, як ми вступили ніби на соціалістичний шлях розвитку господарства, але росітник як ніколи не думав, що він є господар усього цього. Він ще думає, що за погані умови його життя винен "хтось", сам говорить, що, мовляв, "догосподарювались" і т. д. Сиду непорозумінь викликає харчування робітників. З продуктами споживання справа кепська. Можете собі уявити, як обходяться тут без сала, масла й інших жирів, сало напевно скоро увійде в історичну давність, як "буржуазна вигадка". Також погано з хлібом. Планового постачання не хватает, а купити - зовсім ніде. Харчування - це найбільший корінь ала, що не дає реально дивитись на суцільну

сне становище. Причини очевидні. Ситуація, що склалась на селі, інакших наслідків дати не може. Переважна більшість селян, покинувши село, рушила на виробництво, цілком забивши малі й великі міста. Доходить до того, що збиральщики у місті цей блукавчий лед, вивозять на станції і везуть залізницею за місто. Ви уявляєте, на тих, незданих людей навіть халь дивитись! Особливо ж діти, який їх вигляд!?

Останнім часом повелось багато прохатирів. Просить не тільки ті, що не мають притулку, роботи тощо, а й ті, що працюють, але мають сім'ю, а заробітку й на хліб не вистачає. У нас скрізь заводять паспортизацію, щоб вернути селян на старі місця. Думавть, що від цього покращає!

В нашій пресі помітила зміна. Раніше сторінки газет були заповнені описами різних бенкетів росіян-білогвардійців за кордоном; тепер про них майже не чути. Мабуть минув воязовничий запал, запанувало бахання споков, а може історія зробила що частину людей бездіяльнов і не-потрібнов.

На цю тему дас відповідь хінофільм, що я недавно бачив, під назвою " Експонат із Паноптикуму ". Коротенько подаю зміст: під одним типом треба розуміти всіх, що знаходяться на еміграції. Якийсь земський начальник у час революції виїхав за кордон із " Цетлерівцями ", а в останні роки разом із " Паноптикумом ", де він був головним майстром, вернувся на Україну. Паноптикум мав статут видних діячів, що Іхні Імена належать історії. Знайшовши свій дім, сім'ю, сина інженера - комсомольця, він кидас Іх знову. Потім попадає на будівництво, де керує Його син, він намагається входити, але, ли людина психічно ненормальна, він цього зробити не може. Фільмова дія привначає йому між історичними експонатами в Паноптикумі...

Також у театрах стараються нас розвеселити. Наприклад, п'єса Микитенка " Дівчата нашої країни ". Густими фарбами в ній змальовано завзяття та здібності нашої дівчини. Із сучасників українських письменників користувався популярністю Іван Ле, написавши роман " Межигір'я ". Кілька років обіцяє написати другу частину, та й досі мовчить. Напевно так вплинула " критика ". (Квітень 1933 р.).

Робітник-українець пише з Московщини куди мусів тіти
кати від голоду на Україні.

"Гроші втратили ціну. Коли робітники заробляють 110-
120 рублів, ^{на місяць} мука кукурудзяна стойть 170 рублів пуд,
йогурт - 10 рублів десяток, сало 25 рублів фунт, олія -
45 рублів, квасоля - 2 рублі стаканчик, пшено, крупи,
кукурудза - в одиній ціні з квасолею, селений орірок -
1 рубель і т. д. Хліба зовсім мало. З України пишуть,
що там велика голодівка. Селяни в колгоспах не хотять
робити. скот виздила через недогляд, працевласти в полях
нічим, люді також умирають голодом, села лишаються пусті
і розвалені. Тепер совєтське правительство дозволило
кожному колгоспнику мати корову, свиней та курей,
але це все не помогло, робити не хотять та й не можуть.
умирати з голоду і тікають куди хто попав. В селі на
Україні не почучиш сібачого гавкання, все пропало, все
пішло на продукти. Що буде далі не можна й сказати.

В цім місті, де я тепер працюю, святкували першого
мая, весело грала музика, щадили автомобілі з черво-
ними стрічками та з піснями. виступали ератори, багато
говорили про міжнародне положення, про колгоспне будів-
ництво і т. д. На святі були все більше літи, бо стар-
шим ця балаканіна вже пробілась. Простестували проти ні-
мецького фашизму. А Сталінові послали телеграму....
(Травень 1933).

Х. А.

-600-000-000-

Vydavatel: A. Kozlovsky, Podebrady. Na Korose-
ku, ö. 392.